

Cilt: 3 Sayı: 1

Haziran 2025

SOBAG

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi

Social Sciences Academic Development Journal



www.sobag.org



ISSN: 3023-5774

Dergimizde yayımlanan makaleler Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (CC BY 4.0) ile lisanslanmıştır.

JENERİK / GENERIC PAGE

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi yayın hayatına 2023 yılında başlayan uluslararası, hakemli, bilimsel ve süreli bir dergidir. Dergimiz, **Haziran** ve **Aralık** ayları olmak üzere yılda iki defa yayınlanmaktadır.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi başta işletme, iktisat, turizm, sosyal hizmetler, uluslararası ilişkiler ve psikoloji olmak üzere sosyal, beşeri ve idari bilimlerin farklı alanlarına giren çok yönlü, tartışma, nitelikli araştırma veya uygulamalar sonucunda üretilen bilimsel makalelere yer vermektedir.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi'nin amacı, sosyal ve beşeri bilimler alanında özgün ve nitelikli çalışmaları yayınlarak toplumsal ve bilimsel katkı sunmaktır.

AMAÇ VE KAPSAM

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi, 2023 yılında yayın hayatına başlamış hakemli bir e-dergidir. **Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi** başta işletme, iktisat, turizm, sosyal hizmetler, uluslararası ilişkiler ve psikoloji olmak üzere sosyal, beşeri ve idari bilimlerin farklı alanlarına giren çok yönlü, tartışma, nitelikli araştırma veya uygulamalar sonucunda üretilen bilimsel makalelere yer vermektedir.

Sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında özgün araştırma sonuçları, bilimsel incelemeler ve kısa iletişim notları yayınlanmak üzere değerlendirilir. Pratik ve teori dengesi uygun olan el yazmaları tercih edilir. Bir derleme makalesinin, kapsamlı bir kaynak listesiyle desteklenen, belirli bir bilimsel konu hakkında derinlemesine bilgi ve tatmin edici bir değerlendirme vermesi beklenir.

Daha önce başka bir dergide yayımlanmış yazılar kabul edilmez. Derginin yayın dili Türkçe veya İngilizcedir.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi'e göstermiş olduğunuz ilgi ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

TARANDIĞI İNDEKSLER



Index Copernicus



Directory of Research Journals Indexing (DRJI)



ISSN



Road



Google Sholar

YAYIN SAHİBİ

Doç. Dr. Safa ACAR

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Siirt-Türkiye

EDİTÖR KURULU

Doç. Dr. Süleyman ÇELİK

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Siirt-Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Kerim Coskun

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, Siirt-Türkiye

Öğr. Gör. Mehmet Ali USLU

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Posta Hizmetleri Bölümü, Siirt-Türkiye

Öğr. Gör. Rıdvan SÖĞÜT

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Sosyal Hizmet Bölümü, Siirt-Türkiye

DİL VE MİZANPAJ EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Soner KÜNC

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü, Gaziantep-Türkiye

BİLİM KURULU*

- **Prof. Dr. Ahmet BÜYÜKŞALVARCI** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Ahmet UĞUR** – İnönü Üniversitesi
- **Prof. Dr. Cüneyt DUMRUL** – Erciyes Üniversitesi
- **Prof. Dr. Enver KAPAĞAN** – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- **Prof. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU** – Kocaeli Üniversitesi
- **Prof. Dr. Hatice ÖZUTKU** – Afyon Kocatepe Üniversitesi
- **Prof. Dr. Hüseyin AĞIR** – Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- **Prof. Dr. İbrahim ARSLAN** – Gaziantep Üniversitesi
- **Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ** – Uludağ Üniversitesi
- **Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK** – Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- **Prof. Dr. Selim KAYHAN** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Tayfur BAYAT** – İnönü Üniversitesi
- **Prof. Dr. Uğur ADIGÜZEL** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ** – Adıyaman Üniversitesi
- **Prof. Dr. Yasin BİLİM** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN** – Çankırı Karatekin Üniversitesi
- **Doç. Dr. Emirhan YENİŞEHİRLİOĞLU** – Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
- **Doç. Dr. Gökhan KARHAN** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Hüseyin PAMUKÇU** – Afyon Kocatepe Üniversitesi
- **Doç. Dr. İlkay NOYAN YAMAN** – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- **Doç. Dr. İzzet TAŞAR** – Fırat Üniversitesi
- **Doç. Dr. İlhan ÇİÇEK** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Mustafa KUNDAKÇI** – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- **Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Nagihan ÇAKMAKOĞLU ARICI** – Kastamonu Üniversitesi
- **Doç. Dr. Önder Kethüda** – Düzce Üniversitesi
- **Doç. Dr. Rasim TÖSTEN** – Siirt Üniversitesi
- **Doç. Dr. Sedat ÇELİK** – Şırnak Üniversitesi
- **Doç. Dr. Şerife Merve KOŞAROĞLU** – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- **Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK** – Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- **Doç. Dr. Volkan GENÇ** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Yavuz ÖZEK** – Fırat Üniversitesi
- **Doç. Dr. Yeliz PEKERŞEN** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK** – Dicle Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Afitap BULUT** – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇELİK** – Dicle Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Kerim TUZCU** – Siirt Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Mikail KARA** – Çankırı Karatekin Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Neşe KÖKTÜRK** – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Ömer YILMAZ** – Gaziantep Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Seyhun TUTGUN** – Bitlis Eren Üniversitesi
- **Öğr. Gör. Dr. Atilla ÜNLÜ** – Malatya Turgut Özal Üniversitesi
- **Öğr. Gör. Dr. Soner KÜNC** – Gaziantep Üniversitesi
- **Felemez GÜNEŞ** – Avukat
- **Veysi Turan** – Milli Eğitim Bakanlığı

ULUSLARARASI BİLİM KURULU*

- **Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV**- Eğitim Bilimleri/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Prof. Dr. Laura Davranbekova** - Dil Bilimi/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ Kazakistan
- **Prof. Dr. Osmonakun İBRAİMOV**- Dünya Edebiyatı/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Prof Dr. Saule Zagatova** - Kazak Dili ve Edebiyatı/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Bakıt MURZARAYIMOV**- İlahiyat/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Doç. Dr. Canna Ospanova** - Dil Bilim/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Cengiz BUYAR**- Tarih/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Doç. Dr. Malik SULTANBEK**- Eğitim Bilimleri- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi/KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Sanay Gavhar YERALİKIZI**- Eğitim Bilimleri- Kazakistan Dulat Taraz Üniversitesi/KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Taalaybek ABDİYEV**- Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Öğr. Üyesi Gülzada STANALİYEVA**- Gazetecilik / Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Öğr. Gör. Dr. Kadiyan BOOBЕКOVA**- Eğitim Bilimleri/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Altınbek COLDOŞOV**- Uluslararası İlişkiler/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Cunus GANİYEV**- İktisat/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Azamat MAKSUDUNOV**- İşletme/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Reyhan TAŞTEMİROVA**- Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Mohammad Kargar Shouraki** – Tahran Üniversitesi /İRAN
- **Dr. Nurgül SULAYMANOVA**- Sosyoloji/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Samat Yeskaliyev** - Tarih/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA**-Tarih/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Şolpan YESİMOVA**- Uluslararası İlişkiler- Kazakistan Dulat Taraz Üniversitesi/KAZAKİSTAN

Bilim Kurulunda Yer alan hocalarımızın isimleri unvan ve alfabetik olarak sıralanmıştır.

EDİTÖRDEN

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)'ın değerli okuyucuları ve yazarları,

Toplumsal değişimlerin hız kazandığı günümüzde, sosyal bilimlerin önemi her zamankinden daha fazla hissedilmektedir. Dijitalleşme, iklim krizi, küresel ekonomik dalgalanmalar ve kültürel dönüşümler gibi olgular, bireylerin yaşam biçimlerinden devletlerin politika önceliklerine kadar pek çok alanı etkilemektedir. Sosyal bilimler, bu dönüşümleri anlamak ve yönetmek için gerekli kavramsal araçları ve analitik çerçeveleri sunmaktadır. Disiplinler arası yaklaşımı benimseyen bu alan; sosyoloji, ekonomi, antropoloji, siyaset bilimi, psikoloji ve tarih gibi çeşitli disiplinlerin katkısıyla, birey-toplum ilişkisini çok boyutlu bir şekilde ele alma imkânı sağlar.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi olarak bizler de, sosyal bilimlerin sunduğu bu zengin bakış açısını görünür kılmak ve akademik bilginin yaygınlaştırılmasına katkı sağlamak amacıyla yayımladığımız her sayıda nitelikli, güncel ve özgün çalışmalara yer vermeye özen göstermekteyiz. 2025 yılının Haziran ayında yayımlanan bu sayımız (Cilt: 3, Sayı: 1), üç kıymetli akademik çalışmayı siz değerli okuyucularımızla buluşturmaktadır.

Bu sayımızın ilk makalesi, dijital çağda turizm sektöründe yaşanan dönüşüme odaklanmaktadır. “Turizm İşletmelerinde Dijital Dönüşüm: Bilgi İletişim Teknolojilerinin Rolü” (Digital Transformation in Tourism Businesses: The Role of Information Communication Technologies) başlıklı bu çalışma, dijitalleşmenin turizm işletmeleri üzerindeki etkilerini inceleyerek, sektörde rekabet avantajı sağlama yollarına ışık tutmaktadır.

İkinci makalemiz, Cumhuriyet'in erken döneminde önemli bir yere sahip olan antropoloji disiplinine odaklanmaktadır. “Cumhuriyet'in Gözdesi: Antropoloji ve Türk Kadın Antropologlar” (The Favourite of the Republic: Anthropology and Turkish Women Anthropologists) başlıklı bu çalışma, Türkiye’de antropolojinin gelişim sürecini ve bu sürece yön veren kadın akademisyenlerin katkılarını tarihsel bir perspektif içinde ele almaktadır.

Üçüncü ve son makalemiz ise günümüz ekonomik gündemine dair önemli bir sorunu analiz etmektedir. “Direnci Enflasyonla Başa Çıkma: Para Politikası Tepkileri ve Türkiye’de Kalıcılığın Makroekonomik Belirleyicileri” (Navigating Resilient Inflation: Monetary Policy Responses and the Macroeconomic Determinants of Persistence in Turkey) başlıklı bu çalışma, Türkiye ekonomisinde enflasyonun süreklilik kazanma nedenlerini ve para politikası araçlarının bu süreçteki etkinliğini değerlendirmektedir.

Dergimizin bu sayısının hazırlanmasında emeği geçen başta değerli yazarlarımız olmak üzere, titiz değerlendirmeleriyle sürece katkı sunan hakemlerimize, danışma kurulu üyelerimize ve yayına katkı sunan tüm çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. Bilimin ışığında ilerleyen ve toplumun dönüşümünü anlamaya çalışan herkese katkı sağlamayı hedefleyen SOBAG'ın yeni sayısında buluşmak dileğiyle...

Editör Kurulu

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi/Research Article

Turizm İşletmelerinde Dijital Dönüşüm: Bilgi İletişim Teknolojilerinin Rolü <i>Digital Transformation In Tourism Businesses: The Role of Information Communication Technologies</i>	1-18
Selim ALAN	
Cumhuriyet'in Gözdesi: Antropoloji Ve Türk Kadın Antropologlar <i>The Favourite of The Republic: Anthropology and Turkish Women Anthropologists</i>	19-33
Öner ÇELİK	
Navigating Resilient Inflation: Monetary Policy Responses and The Macroeconomic Determinants of Persistence In Turkey <i>Dirençli Enflasyonla Başa Çıkma: Para Politikası Tepkileri Ve Türkiye'de Kalıcılığın Makroekonomik Belirleyicileri</i>	34-52
Seyhun TUTGUN	

TURİZM İŞLETMELERİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM: BİLGİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ
DIGITAL TRANSFORMATION IN TOURISM BUSINESSES: THE ROLE OF INFORMATION
COMMUNICATION TECHNOLOGIESSelim ALAN¹

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.15769383

Gönderi Tarihi/Received
08/06/2025Kabul Tarihi/Accepted
23/06/2025Online Yayın Tarihi/Published
30/06/2025Atıf/Cited in: Alan, S. (2024), Turizm İşletmelerinde Dijital Dönüşüm: Bilgi İletişim Teknolojilerinin Rolü, *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)*, 3(1), 1-18.**ÖZ**

Turizm küresel anlamda yaşanan birçok gelişmeden etkilenen bir sektör olarak bilinmektedir. Yaşanan gelişmeler turizm sektörünü etkilemekte ve turizm paydaşlarını yeni kararlar alma ve uygulamaya yöneltmektedir. İnternet kullanımının her geçen gün artması neticesinde bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerde bunlardan bir tanesidir. Bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, diğer birçok endüstriyi etkilediği gibi turizm sektörünü de etkilemiş ve turizm işletmeleri bu gelişmelere kayıtsız kalamamıştır. Bu teknolojiler, bilgiyi elde etme, işleme ve iletme süreçlerini hızlandırarak, turizm işletmelerinin küreselleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bilgi iletişim teknolojileri (BİT), küresel (Global) dağıtım sistemleri (GDS), işletmelerin hizmet sunumları, müşterilerin talepleri gibi konularda da yaşanan önemli değişim ve gelişmelerin öncüsü olmuştur. Çalışma, turizm işletmelerinde bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımını ele almakta ve bu teknolojilerin turizm işletmelerinde dijital dönüşümdeki rolünü incelemektedir. Bu amaçla çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Veriler ışığında, BİT'in turizm işletmelerinde kullanımının arttığı ve turizm işletmelerindeki dijital dönüşümde rolünün büyük olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm İşletmeleri, Bilgi İletişim Teknolojileri, Dijital Dönüşüm, Yapay Zekâ**JEL Classification Codes:** L86, O33, Z39.**ABSTRACT**

Tourism is known as a sector that is affected by many global developments. These developments affect the tourism sector and lead tourism stakeholders to make and implement new decisions. As a result of the increasing use of the Internet, developments in information communication technologies are one of these developments. Developments in information communication technologies have affected the tourism sector as they have affected many other industries, and tourism businesses have not remained indifferent to these developments. These technologies contribute to the globalization process of tourism enterprises by accelerating the processes of obtaining, processing and transmitting information. In addition, information communication technologies (ICT) have been the pioneer of significant changes and developments in areas such as global distribution systems (GDS), service delivery of businesses, and customer demands. The study addresses the use of information communication technologies (ICT) in tourism businesses and examines the role of these technologies in digital transformation in tourism enterprises. For this purpose, secondary data was used in the study. In the light of the data, it was concluded that the use of ICT in tourism enterprises has increased and that it has a major role in digital transformation in tourism enterprises.

Keywords: Tourism Enterprises, Information Communication Technologies, Digital Transformation, Artificial Intelligence**JEL Classification Codes:** L86, O33, Z39.¹ Dr., Dedeman Otel Konya, dr.selim.alan@gmail.com, Orcid No 0000-0002-8088-0372.

1. GİRİŞ

Dijital dönüşüm, sürekli ve dinamik bir süreç olarak tanımlanabilir (Teichert, 2019). Bununla birlikte, dijital dönüşümün ne olduğunu ve kapsamının neleri içerdiğini belirlemek üzerine genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır (Haffke vd., 2016; Schallmo & Williams, 2018). Dijital dönüşüm, dijital teknolojilerle yeni olanaklar ve katma değer yaratma, sosyal yapıyı daha güçlü ve daha verimli hale dönüştürme süreci şeklinde tanımlanır. İnsan, süreç ve teknoloji adaptasyonu dönüşümün temel bileşenleri olarak ifade edilmektedir. Dönüşüm, mevcut sistemin tamamen terk edilmesi değil; eski sistemin değişim sürecine uyum sağlaması ve bu süreçte hayatta kalabilmesi için güncellenmesi yaklaşımıdır. Dijital dönüşüm süreci insan, süreç ve teknoloji adaptasyonunu içermekte olup, bu bağlamda insan temel öğe, teknoloji araç, süreç ise uygulama alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısına göre, veriyi toplamak ve işlemek, enformasyonu bilgiye, bilgiyi bilgelik düzeyine yükseltmek amacıyla dönüşüm gereklidir ve bu daha iyi bir geleceğe ulaşmanın yoludur (Bozkurt vd., 2021). Bilgi ve teknoloji adaptasyonu da dijital dönüşüm için önemlidir.

Bilginin edinilmesini, işlenmesini, saklanmasını, bir noktadan farklı bir noktaya ağlar vasıtasıyla aktarılmasını sağlayan iletişim ve bilgisayar teknolojilerini de bünyesine alan bütün teknolojiler "bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT)" olarak kabul görmektedir (Şimşek & Akın, 2003; Anameriç, 2005). Bilgi ve iletişim teknolojileri, telekom, TV ve radyo yayını, yazılım ve donanım, bilgisayar hizmetleri ve elektronik medyayı da içerisine alan bilgiyi elde etmek, dağıtımını sağlamak, işlemek, dönüşümünü gerçekleştirmek amacıyla kullanılmakta olan karmaşık ve çok çeşitli uygulamalar, mal ve hizmetlerdir" (Marcelle, 2000). Süreç incelendiğinde, 1970'li yıllarda Bilgisayarlı Rezervasyon Sistemleri (BRS) ve sonraki süreçte Küresel Dağıtım Sistemleri (KDS), turizm ürünlerinin hedef pazarda dağıtılması hususunda kullanılan elektronik temel arabirim olarak, bir devrim yaşanmasını sağlamıştır. BRS, zamanla daha fazla sayıya ulaşan yolcularla ve bu sektörle ilgili olan işletimsel problemleri aşabilmek adına hava yolları tarafından geliştirilmiş ve kullanılmış olup, BİT'in dünya genelindeki bilinen ilk uygulamalarından bir tanesi olarak bilinmektedir. 1990'lı yılların ilerleyen dönemlerinde BRS, turizm işletmelerine kendi çevrimiçi envanterlerini yönetme ve bu envanterleri seyahat acenteleri ile tur operatörlerinin erişimine açma imkânı sağlayan KDS adıyla ortaya çıkmıştır. Bu sistemler sayesinde, turizm işletmeleri ürünlerini küresel ölçekte daha kolay kontrol edebilmekte, tanıtılabilmekte ve satabilmektedir (Werthner & Klein, 1999).

Küreselleşme hedefleri noktasında turizmde bilgi üretimi ve bilgi aktarımı yoğun olarak devam etmektedir. Bu nedenle, turizm sektörünün bilgi üretimi ve akışına bağımlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. (European Commission, 2005). Bilgi yoğunluğu, hizmet sektörlerinin tamamını yakından ilgilendirmesinin yanı sıra turizm sektörünü de benzer şekilde ilgilendirmektedir. Bilgi teknolojilerinin kullanılması ve adapte olunması turizm sektöründe yürütülmekte olan faaliyetlerin tamamına etki etmiş ve sektöre daha farklı boyut kazandırmıştır. Günlük yapılan işlemlerde ve daha geniş zaman dilimlerinde sektörde bilgi teknolojileri çok daha fazla kullanılmaya başlanmıştır (Gretzel vd., 2010). Araştırmacılar, müşterinin ihtiyaçlarını dikkate alarak zamanında ve doğru bilgi akışının sağlanmasının, turizm talebini karşılamada müşteri memnuniyetini artırmada kritik bir rol oynadığını belirtmektedirler. Bu nedenle, stratejik anlamda bilginin etkili bir şekilde yönetilmesi ve derhal küresel ölçekte yayılması, turizm sektöründe önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Özturan, 2007).

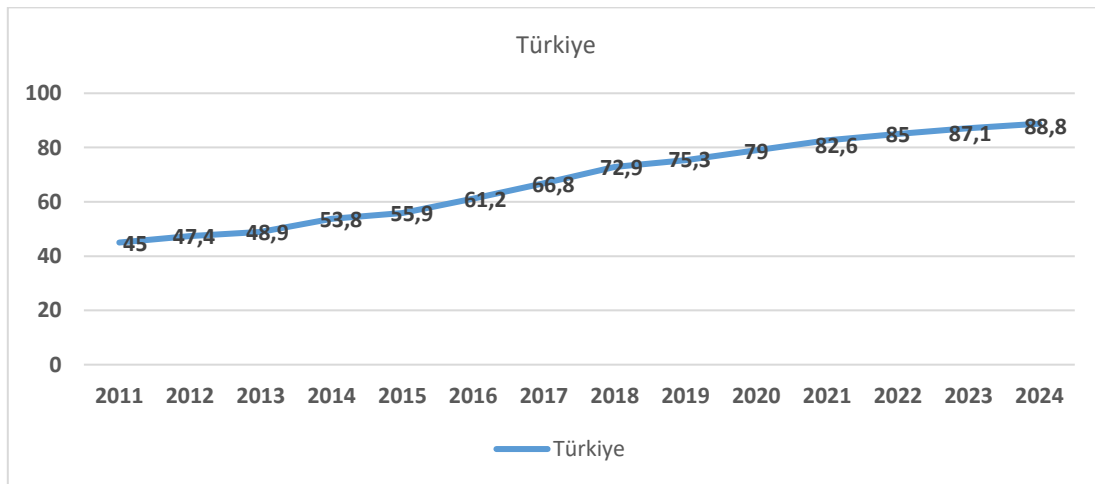
Teknolojik boyutta iyileşmeler ve ortaya konulan yeniliklerin işletme içerisi iletişim zenginliği üzerindeki rolü büyüktür. İşletmelerin kurumsal yapı kazanmasında ve hedeflerine ulaşma sürecinde işletme içi iletişimin önemli bir rolü bulunmaktadır. Özellikle teknolojinin sürekli gelişmesi ve buna bağlı olarak yeni iletişim araçlarının sektöre dahil olması, örgüt içi iletişim hızını ve düzeyini artırmıştır. Bu araçlar, işletmelere yeni iletişim yöntemleri kazandırırken, aynı zamanda kurum imajı ve kalitesinin yükselmesine de katkı sağlamaktadır (Dündar & Koralp Özel, 2012: 104). Bir işletmenin ulusal ve uluslararası alanda hedeflerine ulaşmasında bilgi iletişim teknolojilerinin yanı sıra nitelikli insan gücüne sahip olması da önemli etkindir. Bilgiye erişim yollarındaki ve hızındaki değişimler, bilgi arayışında olan, sorgulayan, BİT kullanabilen ve kendini yenileyen çalışanlara olan ihtiyacı artırmaktadır (Seferoğlu, 2008; Seferoğlu & Akbıyık, 2007). Çünkü işletmelerin hedeflerine ulaşmaları ve müşteri taleplerini karşılamaları teknolojik yeniliklere ayak uydurmayla mümkün olacaktır. Turizm işletmelerinde dijital dönüşümde bilgi iletişim teknolojilerinin rolünü konu alan bu çalışmanın amacı, turizm işletmelerinde dijital dönüşüm sürecini ortaya koymak ve bu dönüşümde bilgi iletişim teknolojilerinin rolünü tespit etmektir. Bu amaçla çalışmanın ilk kısmında internet, bilgi ve bilgi iletişim teknolojileri konusu ele alınmış, ikinci başlıkta turizm işletmelerinde bilgi iletişim teknolojilerine değinilmiş, sonraki kısımda ilgili çalışmalara yer verilmiş ve son olarak tartışma, sonuç ve önerilerle çalışma sonlandırılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Bilgi ve Bilgi İletişim Teknolojileri

İnternet kullanımı son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. İnternet ve sosyal medyanın gelişimi, işletmelere büyük fırsatlar sunmaktadır. İnternet teknolojileri başlangıçta yeni pazarlara ulaşma ve iletişimin maliyetini düşürme gibi olanaklar sağlarken, günümüzde işletmelerin müşterileri, tedarikçileri, araçlar ve kamuoyuyla çok yönlü iletişim kurmalarına imkan tanımaktadır (Kırcova & Enginova, 2015: 3). Şekil 1’de Türkiye’de yaşayan bireylerin internet kullanım oranlarının değişimi yüzde olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Bireylerin Yıllara Göre İnternet Kullanım Oranları (%)



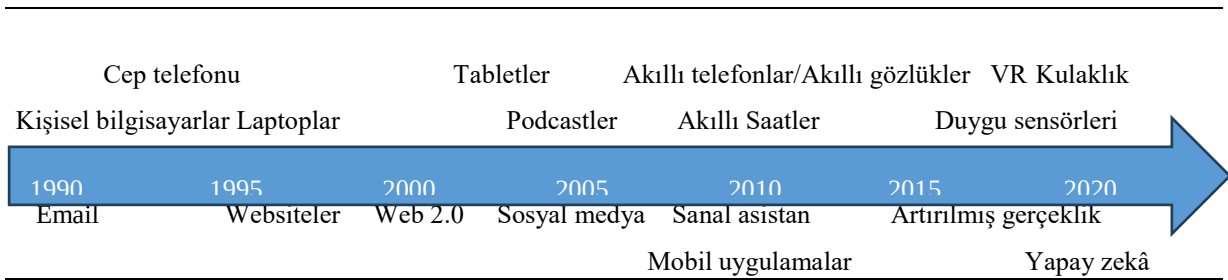
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Şekil 1 incelendiğinde, bireylerin internet kullanım oranlarının her yıl arttığı görülmektedir. 2011 yılında %45 olan internet kullanım oranı, 2024 yılına gelindiğinde %88,8’e yükselmiştir.

İnternet kullanımının bu kadar hızlı bir artış göstermesinin en önemli sebeplerinden bir tanesi de bireylerin bilgiye kolay bir şekilde erişim sağlayabilmeleridir. Bilgi hem bireyler hem de kurumlar için önemli bir güç unsuru haline gelmiştir.

Bilgi günlük hayatımızın olmazsa olmaz iletişim araçlarından biri olmasının yanı sıra, sosyo-ekonomik yaşantımızın ve yönetim süreçlerinin en temel ve stratejik kaynağı şeklinde kabul edilmektedir. Düşünme, akıl yürütme, yargılama, okuma, araştırma, gözlem ve deney aşamaları neticesinde elde edilen düşünsel ürün olarak geniş kapsamlı ifade edilen bilgi; kısaca “doğru kabul edilen bilginin, en doğru zamanda doğru noktaya aktarılması” şeklinde ifade edilmektedir (Öğüt, 2003). Diğer taraftan bilgi, belirlenen amaç kapsamında belli bir içeriğe ve forma sokulmuş doğru bilgilerin aktarılması sürecidir (Tutar 2006: 88). Bilgiye erişimde kullanılan teknolojiler iletişim amaçlı da kullanılabildiği için bilgi teknolojisi ve iletişim teknolojisi birlikte ifade edilmeye ve bilgi ve iletişim teknolojileri, yani kısaca BİT kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri; bilgiyi aktarmak, depolamak, oluşturmak, paylaşmak amacıyla kullanılan radyo, telefon (sabit ve mobil), uydu sistemleri, televizyon, video, DVD, bilgisayar ve ağ donanımı ve yazılımı, aynı zamanda, bu teknolojiler kullanılarak yaratılan video konferans ve e-posta gibi hizmetleri de kapsamaktadır (UNESCO, 2006). Olakulehin (2007), çeşitli biçimlerde bilgiyi elde etme, depolama, düzenleme ve aktarma aşamalarında kullanılan çeşitli teknolojiler olarak tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre ise BİT, bilgiyi iletmek, kullanmak, yaratmak, dağıtmak, paylaşmak, depolamak ve yönetmek amaçlı kullanılan bilgisayar, telekomünikasyon, internet vb. elektronik kaynaklar ve servisler şeklinde ifade edilmiştir (Jankowska, 2004). Teknoloji ve BİT yenilikleri, özellikle de akıllı telefon, ekonomik kalkınma ve iş modellerinin temelini kökten değiştirmiş ve insan davranışında ve sosyal psikolojide benzeri görülmemiş değişikliklere yol açmıştır (Turkle, 2011, 2015; Trottier, 2012; Cusumano vd., 2019; Zuboff, 2019). Şekil 2’de teknoloji ve BİT’de 1990 yılından bu yana yaşanan değişim ve gelişmeler verilmiştir. Şekil üzerinde verilen tarihler, teknolojilerin/BİT’lerin ne zaman icat edildiğini değil, tüketiciler tarafından yaygın olarak kullanılabilir hale geldiği zamanları göstermektedir.

Şekil 2. Teknolojik Yenilikler ve BİT ’de Yaşanan Gelişmeler



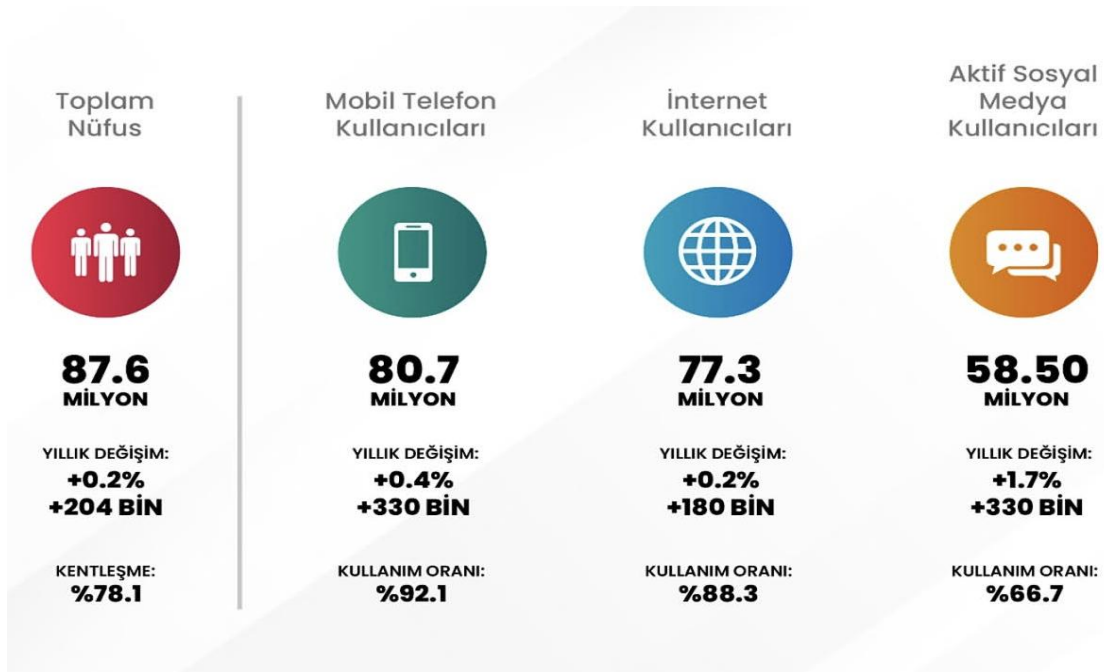
Kaynak: (Gössling, 2021)

Şekil 2’de BİT’de yaşanan gelişmeler ele alındığında, son otuz yılda büyük bir gelişim ve değişim olduğu görülmektedir. Bu değişimler paralelinde işletmelerde BİT kullanımı, daha birleşik ve dayanışma esaslı bir yaklaşımla ortak amaçlara erişmek amacıyla kolektif / işbirlikçi eylemleri harekete geçirmek, etkin kılmak ve yönetmek amaçlı özel bir değere sahiptir (Cooper, Bryer & Meek, 2006). Teknoloji tabanlı iletişim, maliyetlerin azaltılması, verimliliğin artırılması, karar verme aşamasının esnekliği ve sürati yoluyla işbirlikçi uygulamaların etkinliğine fayda sağlamaktadır (Hengst & Sol, 2001; Walsh & Maloney, 2003). Bilhassa ağ örgütlerinin coğrafi bakımdan dağınık olduğu zamanlar sebebiyle, bilgi ve iletişim teknolojilerine bel bağlamak,

hiyerarşik engelleri aşmaya, bürokrasinin üstesinden gelmeye ve yatay ilişkileri güçlendirmeye katkı sağlamaktadır (Kelly & Stark, 2002). Comfort (2007), “uygun teknoloji tarafından destek verilen iyi tanımlanmış, faaliyette olan bir bilgi altyapısı olmaksızın ciddi tehde maruz kalan bir topluluğun ortak tepkisinin başarılı olamayacağını” öne sürmektedir.

Son yıllarda internet, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı ilerleme ve dönüşümler, iletişim ortam ve yöntemlerini de farklılaştırmıştır. Özellikle işletmelerde iletişim, genel olarak mobil telefonlar aracılığıyla sesli ve görüntülü yapılsa da iyileşen teknolojik araçların işletmelerde artık bilgisayar üzerinden internet ağları vasıtasıyla, eposta, görüntülü görüşme gibi uygulamalarla birçok internet tabanlı çevrimiçi araçların kullanımlarına da etki ettiği kabul edilmektedir (Bahar, 2012: 52). Günümüzde elektronik posta en önemli işletme içi iletişim araçlarından biri olarak bilinmektedir. İşletme içi işlemlerde elektronik postalar çalışanların birbirleriyle hızlı ve etkili etkileşim kurulmasına imkan sağladığı için etkili bir iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Bu araç sayesinde maliyeti düşük, eş zamanlı iletişim kurulabilmesinin yanı sıra, erişimi kolaylaştırması ve her türlü yazışmaların yürütülmesini de sağlamaktadır (Haig, 2000: 115-116). Teknolojik gelişmelerde oluşan yenilikler işletmelerin kullanmış oldukları iletişim araçlarının da değişmesine sebep olmuştur. Bu yenilikçi değişimlerin işletmelerin iletişim amaçlı kullandıkları görsel ve işitsel araçların iyileştirilmesinde etkisi oldukça fazladır. Bu noktada işletmeler varlıklarını sürdürürebilmek için görsel-işitsel iletişim araçlarından etkin biçimde fayda sağlamak zorundadırlar. Böylece iletişim araçlarının işletme çalışanlarının işe ve iş yerine adapte olmasında önemli bir işlevi bulunmaktadır (Aydemir, 2012: 84-85). Şekil 3’te Türkiye’de dijitalin güncel durumundan bahsedilmektedir.

Şekil 3. Türkiye’de Dijitalin Kullanımı

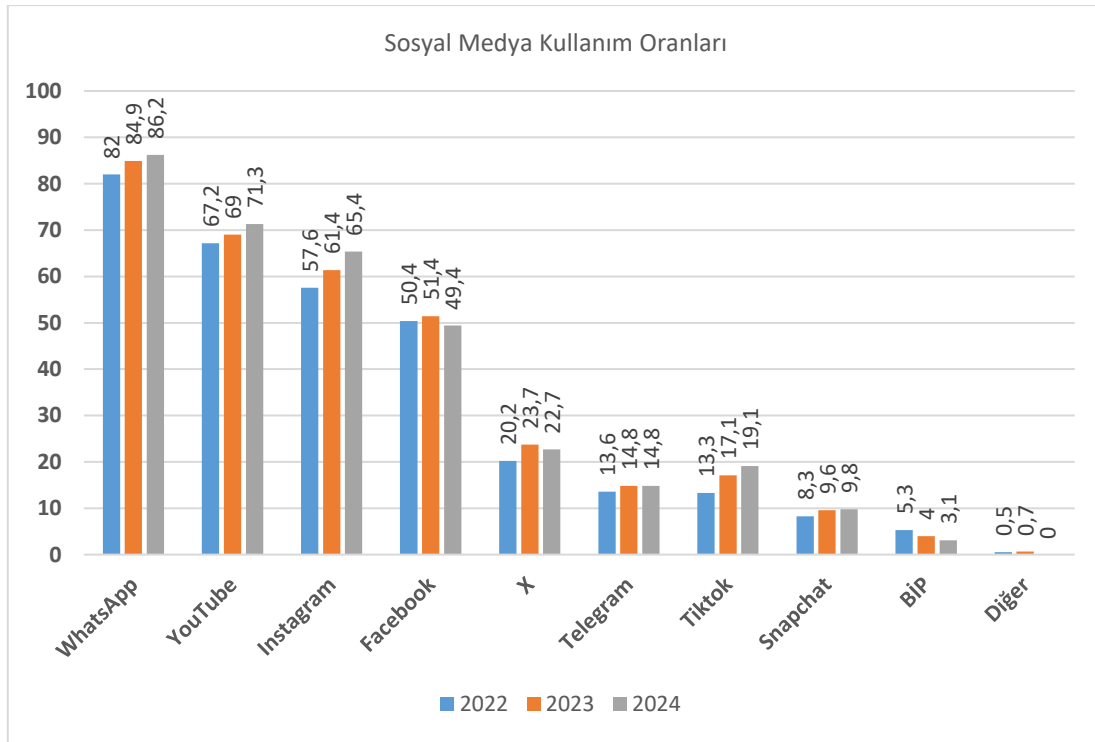


Kaynak: (We Are Social, 2025)

Şekil 3’te bireylerin cep telefonu, internet ve sosyal medya kullanım sayıları ve oranları verilmiştir. Şekil 3’te görüldüğü gibi Türkiye’de son yıllarda BİT’deki kullanım oranlarında büyük artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler tüm sektörleri ve paydaşları etkilemiştir. BİT’ de

yaşanan bu durum turizm sektöründe de bu paralelde gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerin turizm sektöründe birtakım dönüşümlere öncülük ettiği görülmektedir. Turizm alanına bu teknolojik gelişmelerin yayılmasının sebebi, dijital ortamların bireylerin yaşadıkları deneyimleri diğer bireylerle paylaşmalarına imkan sağlamasıdır (Guttentag, 2010). Sosyal medya, internet, bulut bilişim ve sanal gerçeklik gibi internet tabanlı dijital teknoloji uygulamaları, bireylerin turizm sektöründe ürünlere yönelik tercihlerini, beklentilerini, taleplerini ve deneyimlerini dönüştürmektedir (Sayın & Karaman, 2019: 22). Bu yüzden günümüzde dijitalleşmenin bir sonucu olarak dijital turizm dönemi başlamıştır. Dijital turizm, müşterilerin turizmle alakalı yaşamış oldukları deneyimleri daha verimli kılmak amacıyla dijital teknolojilerin kullanımını ifade etmektedir (Happ & Ivancso-Horvath, 2018). Dijitalleşme sayesinde bazı sosyal medya uygulamaları kullanımında da artış görülmektedir. Şekil 4'te bireylerin 2022-2024 yılları arası popüler sosyal medya uygulamaları kullanım oranları verilmiştir.

Şekil 4. Bireylerin Sosyal Medya Uygulamalarını Kullanma Oranları



Kaynak: (TÜİK, 2024)

Şekil 4 incelendiğinde, son yıl baz alındığında bireylerin en fazla kullandıkları sosyal medya uygulaması %86,2 ile WhatsApp olmuştur. İkinci sırada %71,3 ile YouTube yer alırken, üçüncü sırada ise %65,4 ile Instagram bulunmaktadır. Diğer taraftan son 3 yılda WhatsApp, Instagram, YouTube, TikTok ve Snapchat uygulamaları kullanım oranlarında artış görülürken, X, Facebook ve BİP uygulamalarında azalma olmuştur. Bu veriler işletmelere hedef kitlelerine ulaşmada önemli katkı sağlayacaktır. Günümüz teknoloji dünyasıdır ve teknolojinin gerekleri yerine getirilmelidir.

Bilgi iletişim teknolojileri, dijitalleşme ve sosyal medya, turizm sektöründe de değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Geçmiş zamanlarda; rezervasyon yapma, halkla ilişkiler, müşteri hizmetleri yönetimi, otel tasarımı, yiyecek-içecek menüleri gibi hizmetleri bilinen geleneksel

yöntemlerle yürüten turizm sektörü paydaşları, teknolojik gelişmeler sayesinde günümüzde bu hizmetleri daha hızlı ve etkin yapabilmektedirler (Özışık Yapıcı & Yıldırım, 2021). Son yıllarda turizm 4.0 çağına girilmesi neticesinde akıllı destinasyonlar, akıllı oteller ve akıllı turizm gibi kavramlar çok fazla kullanılmaya ve üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Çolak & Karakan, 2021). Coşkun (2023) yaptığı çalışmada, akıllı şehir ve akıllı destinasyonla ilgili 2012-2023 yılları arasında yazılan lisansüstü tezlerde ele alınan akıllı uygulamaları belirlemeye çalışmıştır. Araştırma neticesinde, yıllar içerisinde bu konuda çalışmaların artış gösterdiği, tezlerin ağırlıklı olarak akıllı şehirler üzerine olduğu ve yoğunlaşılan konuların genellikle akıllı uygulamalarla ilgili nesnelerin interneti (IoT), akıllı ulaşım sistemleri, akıllı otopark, akıllı kent mobilyaları, akıllı şehir kartı olduğunu ortaya koymuştur.

Turizm dünya çapında önemli boyutlara ulaşmış ve buna teknoloji çok fazla katkı sağlamıştır. Çünkü turizm insan hareketliliğine, yer değiştirmesine ve yer değiştirme sırasında ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanmasına dönük hizmet ve eylemlerden oluşan bir faaliyettir ve tüm bu hizmet ve eylemler son teknolojiler sayesinde daha hızlı, daha yararlı ve daha kaliteli duruma dönüşür (İçöz, 2021: 41). Turizm endüstrisinde faaliyet gösteren işletmelerin ürünlerini talep etmek isteyen tüketiciler, öncesinde internet üzerinden işletme ve ürünle alakalı bilgi sahibi olabilmektedirler. İlgili duydukları konu ve ürünle alakalı internet ortamında araştırma yapan tüketicilere erişmek için turizm işletmeleri bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak zorunda kalmaktadırlar (Akyol & İbiş, 2017: 298). Bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanan işletmeler kendilerini hedef kitlelerine daha kolay, hızlı ve doğru tanıtabilmektedir. Web sitelerinin başarılı bir şekilde yönetilmesi, etkili, ilgi çekici ve güncel içerikler, göz alıcı görseller bilgi teknolojilerini kullanan tüketicilerin ilgisini çekecek ve işletmeye ilgi duyabilecektir (Zengin & Akyol, 2018: 275). Turizm işletmelerin küreselleşme ve hedeflerine ulaşma adına bu hedef kitleyi görmezden gelmesi mümkün değildir. Aksine işletmeler sürekli olarak kendilerini güncellemeli, web sitelerini kolay ve bol içerikli hale getirmeli, tüketicilerin ilgisini çekecek yeterlilikte olmasına dikkat etmelidir. Günümüz dijital dünyasında ekonomik olarak belirlenen hedeflere ulaşmada bu süreçler önemli hale gelmiştir.

2.2. TURİZM İŞLETMELERİNDE BİLGİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Emek yoğun sektörlerin başında gelen turizmde en büyük ihtiyaç şüphesiz insan kaynağıdır. Özellikle işletmelerin ihtiyaç duyduğu nitelikte ve kalitede nitelikli eleman bulmak işletmeler için oldukça önemlidir. Çünkü işletmelerin rekabet edebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için kendini yenileyen, teknolojiyi takip eden ve teknolojik yeniliklere açık olup benimseyen çalışanlara sahip olması önemlidir. Bilgi iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı ve sektörler aracılığıyla yaygın kullanımı, teknolojik gelişmelerin küresel yapılanmaya getirdiği önemli yeniliklerden biridir. Bu teknolojiler tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de kullanılmakta ve sektörün önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Turizm sektörü, turistik talebin bilgiye olan ihtiyacının yoğunluğu nedeniyle bilgi iletişim teknolojilerini yoğun şekilde kullanmaktadır. Bu yüzden bilgi iletişim teknolojilerine turizm işletmelerinin ve turizme destek vermek isteyen kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldukları yatırımlar 1950'li yıllarda ortaya konulmuştur (Sezgin, 2004: 109). Günümüzde bu teknolojilerin işletmelerde kullanılması yaygın ve daha yoğun olarak sürdürülmektedir. Hatta gelecekte turizm sektörü ve sektörün alt bileşenlerinin bu teknolojilerden daha fazla faydalanacağı, ortaya çıkan gelişmelerin hızından ve küreselleşmenin etkisiyle sektörde yaşanan değişimlerden dolayı öngörülmektedir.

Sezgin (2004), turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını dört ana başlık altında değerlendirmektedir:

Merkezi Rezervasyon Sistemleri: Bunlar havayolu işletmeleri, konaklama işletmeleri ve tur operatörleriyle iletişim kurma, bilgi alma ve rezervasyon yaptırmada faydalanan sistemlerdir.

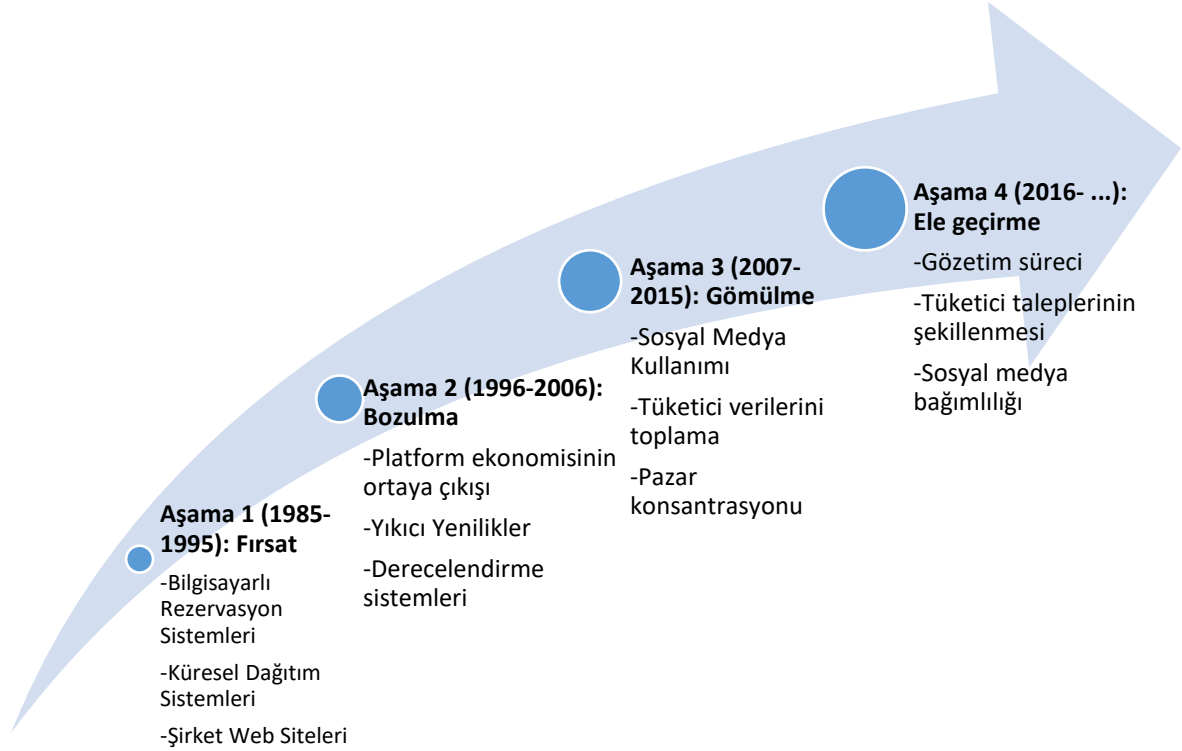
Global Dağıtım Sistemleri: Turizm endüstrisinde, merkezi rezervasyon sistemlerindeki bilgileri toplayarak dağıtan araçlardır. Seyahat acenteleri en yaygın örnektir. Artan internet kullanımıyla birlikte, tüketiciler de bu sistemde önemli bir rol üstlenmiştir.

İnternet: İnternet, bilgisayarların ağ aracılığıyla bağlandığı bir sistemler bütünüdür. İletişim elektronik posta ve world wide web (www) gibi araçlar üzerinden gerçekleşir. Turizmde internetten en çok konaklama işletmeleri ve turizm müşterileri yararlanır.

Intranet: Intranet, internetle benzer özelliklere sahip fakat kapsamı daha dar olan ve bu kapsamı bir organizasyon ya da organizasyona bağlı birimlerle sınırlı olan bilgisayarlar arası kurulan bir ağıdır. Bu ağ sistemleri turizm sektöründe genel olarak konaklama işletmeleri ve tur operatörlerinde kullanılır. İşletmelerin küresel pazarda ayakta kalabilmeleri ve rekabet edebilmeleri, güncel gelişmelere uyum sağlayabilme yeteneklerine bağlıdır. İşletmelerin büyük miktarda bilgiyi elde edebilmesi, saklayabilmesi ve işleyebilmesi onlara rekabetçi bir avantaj sağlar. Bilgiye hızla ulaşan, işleyen ve yönetsel çıktıya dönüştürebilen işletmeler, rekabet ortamında avantajlı hale gelir. Değişen koşullarda, bilginin kıymetinin daha fazla olduğu bir ortamda, ihtiyaç duyulan bilgilerin elde edilmesi, depolanması ve kullanımı gibi süreçler bilgi teknolojilerinin kullanılmasını zorunlu kılar. Teknoloji, işletme yönetimi, üretim ve kalite süreçlerinin verimli ve etkin olmasına olanak tanır (Yolal, 2003: 8).

Turizm, BİT' de yaşanan değişim ve gelişmelerden en çok etkilenen ve rekabet avantajı sağlama adına teknolojik yenilikleri benimseyen öncü sektörlerden biridir. Çünkü turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin müşterileriyle paylaştığı bilgiler çok önemlidir. Paylaşılan bu bilgiler doğru, hızlı erişilebilir ve dikkat çekici olmalıdır. İnternetin kullanılmasından sonra sınırsız bilgi denizi haline gelen platformlar, işletmelerin müşterilere bakan yüzü haline gelmiştir. Ayrıca internet sayesinde online iletişim kurma imkânı doğmuştur. Dünyanın diğer ucundaki bireylerle kolaylıkla ve daha az maliyetle görüşmek mümkün hale gelmiştir. Bu katkısından dolayı işletmeler günün her saatinde hedef kitleleriyle iletişim kurabilmekte ve müşteriler de elde etmek istedikleri bilgiye kolay ve her zaman erişim sağlayabilmektedirler. İstedikleri takdirde online alım satım işlemi de yapabilmektedirler (Alan & Özcan, 2020). Şekil 3'te turizm işletmelerinde BİT'in çeşitli aşamaları ve alt boyutları verilmiştir. 1985 yılından bu zamana kadar turizmde yaşanan teknolojik gelişmeler turizmde adeta farklı bir boyut kazandırmıştır. Şekil 3 turizmde dijital dönüşüm sürecini ortaya koymaktadır.

Şekil 5. Turizmde Bilgi İletişim Teknolojilerinin Aşamaları



Kaynak: (Gössling, 2021)

Birinci aşama fırsatlar (1985-1995), bağlantı ve koordinasyondaki büyük ilerlemeleri ifade etmektedir. Örneğin, bilgisayarlı rezervasyon sistemleri (BRS) rezervasyonları sorunsuz hale getirmiş ve rezervasyonların gerçek zamanlı olarak yapılmasına imkan sağlamıştır. Küresel dağıtım sistemleri, özellikle hava taşımacılığını iyileştirerek erişimi kolaylaştırmıştır. Şirket web siteleri, müşterilere bilgi verme, kendini tanıtmaya ve pazarlama fırsatlarını birleştirmiştir. İkinci aşama bozulma (1996-2006), platform ekonomisinin ortaya çıkışının yaşandığı zaman dilimidir. Küresel platformların rezervasyon işlemlerinde aracı haline gelmesi neticesinde, yarı tekellerin ortaya çıktığı görülmüştür. Yıkıcı yenilikler (Rezervasyon, düşük maliyetli taşıyıcılar), rezervasyonların hızını ve kolaylığını artırmış, kapasite eklemiş ve bu paralelde toplam talebi artırmışken, fiyat konusunda doğrudan rekabet ortaya çıkarmıştır. Derecelendirme sistemlerinin devreye girmesi, itibar yönetimi, güven ve daha geniş tüketici normu değişiklikleri ile ilgili sorunları beraberinde getirmiş ve bunun işletmeler ve tüketiciler üzerindeki yansımaları olmuştur. Üçüncü aşama olan gömülme (2007-2015), akıllı telefonların yaygın bir şekilde kullanılması ve sosyal medya kullanım düzeyinin artmasının bir neticesi olarak BİT'in tüketicilerin günlük yaşamlarında daha yaygın bir şekilde özümsemesini ifade etmektedir.

Son olarak, dördüncü aşama olan ele geçirme (2016-2020, devam ediyor), güç ve kontrol mekanizmalarının, bireyselleşmiş tüketiciye odaklanarak küresel ölçekte sınırlı sayıda hakim platform tarafından yürütülmesi şeklinde anlaşılabilir. Bu gelişmenin bir sonraki aşamasında robotik, kripto para birimleri ve yapay zekanın önemli bir rol oynayacağına dair bazı bilgiler bulunmaktadır (Law vd., 2018). BİT aracılığıyla kontrol ve güç yapılarının sağlanması, bir iddia aşaması olarak adlandırılabilir. Bu son aşama, kripto para birimlerinin yaygınlaşmasıyla örneklendiği gibi, eş zamanlı olarak hükümet ve kurumsal kontrolü zayıflatacaktır.

Bilgi teknolojilerinin gelişimi, özellikle verimli iş birliği sağlaması ve küreselleşme için araçlar sunması nedeniyle turizm endüstrisi yöneticileri için yeni uygulama alanları oluşturmıştır. Günlük faaliyetlerin esas olduğu işletmelerde bilginin yaratılması, toplanması, işlenmesi ve iletilmesi büyük önem arz ettiğinden, bilgi teknolojileri beklenmedik biçimde turizm işletmelerinin vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir. Turizm arzı ve talebindeki hızlı gelişim bilgi teknolojilerini endüstrinin zorunlu bir ortağı yapmış olup, bu nedenle bilgi teknolojileri, turizm pazarlaması, dağıtımı, tutundurması ve koordinasyonunda artan bir öneme sahip olmaktadır (Coşkun & Yüksek, 2010). Özellikle dijitalleşmenin yaşandığı son yıllarda bu rolün etkisi oldukça büyüktür. Her geçen gün dijitalleşme, işletmeleri ve kurumları daha fazla etkisi altına almakta ve işletmeler de bu etkinin neticesinde ortaya çıkan fayda pastasından daha fazla pay alma mücadelesini vermektedirler.

Dijitalleşme ve dijital dönüşüm, turizmin tüm paydaşlarında olduğu gibi konaklama işletmelerini de etkisi altına aldığı ifade edilmektedir. Örneğin, bir otelin ön büro departmanında kullanılmakta olan Android robot uygulaması; müşteriler henüz otele giriş yapmadan önce tercih ettiği zincir otelin farklı şubesinde gerçekleştirmiş oldukları konaklama ve yaşadıkları deneyimleri bulut sistemi (cloud system) üzerinden bilgi sahibi olarak, müşterileri tatmin edecek nitelikte hizmetleri hızlı ve kolay bir şekilde sunabilmekte, aynı zamanda müşterilerin unutulmaz deneyimler yaşamalarını sağlayabilmektedirler (Tung & Law, 2017). Günümüzde dijitalleşmenin geldiği bu noktadan hareketle; yakın bir gelecekte konaklama işletmeleri ve turizmin diğer paydaşlarında daha fazla yapay zeka, artırılmış gerçeklik ve kişiselleştirilmiş hizmetlerin ön plana çıkacağı ve kullanımının artacağı söylenebilir.

Yapay zekâ, makine öğreniminin bir üst kümesi olarak ifade edilmekte ve bu gelişim bilgisayarların insanlara benzer şekilde anlaşılabilir hale gelmesini ve bilişsel süreçlerin yürütülmesini sağlayabilmektedir. Yapay zekâ süreci, arama, plan yapma, akıl yürütme ve bilgi temsilini içermektedir (Alotaibi, 2020: 80). Makine öğrenme kavramı ise, yürütülmek istenen çalışmalarda kullanılacak istatistiksel modellerin bilgisayarlar kullanılarak verilere uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer taraftan daha yeni bir teknik olan Derin Öğrenme ise, üzerinde çalışılan verilerle alakalı varsayımı daha az modellere dayanmakta ve nispeten daha karmaşık kabul edilen verileri işleyebilmektedir (Panch, Szolovits & Atun, 2018: 2). Yapay sinir ağı üç tip katmandan oluşmaktadır; giriş katmanı, gizli katman ve çıkış katmanı. Girdi katmanı verileri toplarken, çıktı katmanı tahminlerde bulunmaktadır. Gizli katman ise, aktivasyon fonksiyonlarını kullanmak yoluyla veri dönüşümlerini gerçekleştirir (Alotaibi, 2020: 81). Yapay zeka, turizm işletmelerinin tamamında müşterilere çevrimiçi destek sunmasının yanı sıra, anında mesajlaşma uygulamasının sunduğu kolaylık ve sosyal medya platformlarında tüketicilerin taleplerine hızlı cevap verebilmek gibi faydalarından dolayı yaygın olarak kullanılmaktadır (Sezgin, 2020: 149). Sonuç olarak dijitalleşmenin etkisi altına aldığı ve yapay zekadan da gün geçtikçe daha fazla yararlanılan turizm sektöründe BİT'in kullanımı, hizmet sunumunu ve müşteri memnuniyetini artırmakta önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle, teknolojiye uyum sağlayan işletmelerin başarı oranlarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

2.3.İlgili Çalışmalar

Turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımıyla alakalı yapılmış birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Alan zamanla olgunluğa ulaşmış ve incelemeler giderek daha yaygın hale

gelmiştir. Bu çalışmalar genellikle turizm sektörünün bileşenleri olan otel işletmeleri, seyahat işletmeleri ve restoranlar odaklı yürütülmüştür. Hançer & Ataman (2006), seyahat acentelerinde iletişim teknolojilerinin kullanımı adıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma sonuçlarına bakıldığında, seyahat acentelerinde web sitelerinin olması gereken temel özelliklere sahip olduğu, fakat rezervasyon amacıyla kullanımının çok yaygın olmadığı, bununla birlikte genellikle işletme ile alakalı bilgi sağlamak amacıyla kullanıldığı ve e-posta aracılığıyla iletişim kurulmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu değerlendirme, teknolojinin genellikle gelişmiş ülkelerde kullanıldığını ve kullanımının eğitim ve refah düzeyiyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin Türkiye’de turizm sektöründe kullanım durumuna yönelik başka bir çalışmada Tutar vd. (2007), Nevşehir bölgesinde hizmet sunan 3, 4 ve 5 yıldızlı 17 otel işletmelerinin bilgi teknolojilerini kullanma seviyelerini değerlendirmek amacıyla çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda, tüm otellerde ön büro departmanında bilgisayarlı otomasyon kullanım oranının yüksek, diğer departmanlarda ise oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, 5 yıldızlı otellerin tümünün ve 3 ile 4 yıldızlı otellerin bir kısmının e-rezervasyon aldığı tespit edilmiştir (Tutar vd., 2007: 205). Bu bağlamda, büyük ölçekli işletmelerin bilgi iletişim teknolojilerini büyük oranda kullandıkları, ancak küçük ölçekli işletmelerin bu noktada daha az aktif oldukları söylenebilir. Genel olarak, büyük ölçekli işletmeler teknolojiyi rekabet avantajı olarak kullanabilirken, küçük ölçekli işletmeler bu avantajdan faydalanamamaktadır.

Lim (2009)’un çalışmasının sonuçları dikkat çekicidir. Lim (2009), İngiltere’deki bağımsız otel yöneticilerinin teknoloji adaptasyonlarını değerlendirmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, otellerin çalışma sistemlerinin karmaşıklığının internet kullanımını zorlaştırdığı, ancak zamanla yöneticilerin e-posta, kamu ilişkileri, satış iletileri veya elektronik dağıtım kanallarının kullanımında internetin işletmelere katkı sağladığını ve bu durumun otel mülkiyetini korumada bir fırsat sunduğunu anladıkları belirtilmektedir (Lim, 2009: 611, 615-616). Diğer taraftan ekonomik büyümeyle ilişkilendirdikleri bir çalışma yürüten Farhadi & Rahmah (2011), Yeni Sanayileşmiş Ülkelerde (YSÜ) bilişim ve iletişim teknolojisi dışsallıkları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Çalışma neticesinde, Yeni Sanayileşmiş Ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde BİT’in pozitif etkisi olduğu bulunmuş ve istatistiksel bakımdan anlamlı olduğu görülmüştür.

Türedi (2013), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapmış olduğu araştırma neticesinde, gelişmiş ülkelerde daha yoğun olmasına ilaveten, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik iyileşmeye pozitif anlamda etki ettiği sonucunu elde etmiştir. Yalçinkaya vd. (2018), destinasyon ve otel işletmeciliği konusunda yürüttükleri; akıllı turizm kapsamında uygulanmakta olan teknolojileri, mobil iletişimi, nesnelerin internetini (IoT), bulut bilişimi, sosyal medyayı, yapay zekayı ve akıllı telefonlar aracılığı ile dijital uygulamaların kullanılmasını incelemişlerdir. Akıllı turizm tanımlarında mobil uygulamalar, akıllı telefonlar, sosyal medya ve internet vurgulanmakta; çevreci anlayış göz ardı edilmektedir.

Cabi & Erbaşı (2019) yaptıkları çalışmalarında; turizm sektörü bileşenlerinden otel işletmeleri özelinde akıllı otel kavramı noktasında, bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde altyapının kullanımını, iş süreçlerini ve iş performanslarını iyileştirmeye odaklı faaliyetleri ele almışlardır. Diğer taraftan Bağcı & İçöz (2019) yürüttükleri çalışmalarında; turizmde dijitalleşmenin neticesinde nesnelerin interneti (IoT), yapay zeka, sanal gerçeklik, 3D yazıcılar ve robotlar gibi faktörleri Z ve Alfa kuşaklarının bakış açıları yönüyle

değerlendirmişlerdir. Hazarhun & Yılmaz (2020) restoranlar özelinde yaptıkları çalışmalarında; restoranlarda robot garsonların bulundurulması, dijital dönüşümün gerçekleştirilmesi, dijital menülerin kullanılması ve nesnelerin internetinin sağlanması gibi konular üzerine odaklanmışlar ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Yavuz (2020) yürüttüğü çalışmada; otel işletmelerinde dijital dönüşüm aşamalarını büyük veri, yapay zeka, bulut bilişim ve nesnelerin interneti (IoT) konuları çerçevesinde ele almıştır. Alan ve Özcan (2020), otel işletmelerinde çalışan personelin bilgi iletişim teknolojileri algısı üzerine bir çalışma yürütmüşlerdir. Konya ilinde faaliyet gösteren otel işletmelerinde çalışan personel ile yürüttükleri bu çalışma neticesinde, BİT kullanım yoğunluğunun eğitim seviyesi ve refah düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca BİT algılama düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini, ancak yaş grupları ve eğitim düzeylerine göre değiştiğini tespit etmişlerdir.

Özışık Yapıcı (2021), yürüttüğü çalışmada turizm sektöründe dijitalleşme neticesinde ortaya çıkan kavramların tam anlamıyla neyi ifade ettiklerini, bu kavramlar ekseninde hangi teknolojilere başvurulduğunu ve bu kavramlar arasındaki farklılıkların neler olduğunu incelemiştir. Diğer taraftan Aydın & Şahbaz (2021), bilgi iletişim teknolojilerinin konaklama işletmeleri, seyahat acenteleri ve restoranlardaki kullanım alanlarını ele almışlardır. Araştırma neticesinde, farklı birçok departmana sahip otel işletmelerinde farklı alanlarda bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını görmek mümkün olmakta, seyahat acentelerinin ise uydu-internet-dağıtım sistemlerini diğer işletmelere nazaran görece daha fazla kullandıkları sonucu elde edilmiştir.

3. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji son yıllarda, ekonomik ve siyasal ilişkileri, ayrıca toplumların refah seviyelerini etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Teknolojik gelişmeler neticesinde 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, tarım toplumu yerini sanayi toplumuna bırakmıştır. Devam eden yıllarda teknolojiye yaşanan büyük ilerlemeler sonucunda sanayi toplumu da yerini bilgi toplumuna bırakmıştır (Yüksek, 2013: 18). Bakıldığında teknolojik gelişmeler sürekli olarak toplumları değişim ve dönüşüme zorlamıştır. Dönüşen ve hızla yaygınlaşan teknoloji, yerel ve küresel ölçekte birçok sektörü etkilemiş, yeni iletişim araçlarının ortaya çıkmasını sağlamış, yeni iş olanakları yaratmış ve küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Bilginin teknolojiyle harmanlanması neticesinde dönüşüm hızlanmış ve bilgi iletişim teknolojilerinin de yaygın kullanılması dijital dönüşümü tetiklemiştir. Turizm sektörü de bu dönüşümün yoğun yaşandığı aktörlerden biridir ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yaptığı olumlu etkisinden dolayı önem verilmektedir. Turizmde BİT kullanımı dijital dönüşümü her geçen gün daha da hızlandırmıştır.

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, çalışanların kendilerine diğer faaliyetleri yapmaları konusunda zaman ayırmalarına imkân tanıdıklarında ve BİT kullanımı kolaylaştırıldığında, bireylerin BİT kullanmaya daha motive oldukları görülmektedir. Diğer taraftan, ayrılan kaynaklar, kullanıcıların yaşamış oldukları deneyimler ve BİT konusunda arka plan oluşturma gibi koşullar iyileştirildiği takdirde, bireylerin BİT kullanmaya yönelik davranışsal niyetleri de olumlu yönde etkilenmekte olduğu görülmektedir (Wagaw & Mulugeta, 2018). Bireylere yaptığı bu etkinin yanı sıra, turizm sektörünün tüm bileşenlerinde klasik pazarlama anlayışı ve pazarlama yapıları köklü değişimler yaşamıştır. Bu noktada bilgi

iletişim teknolojilerinin kullanımı turizm sektörü adına devrim niteliği taşımaktadır. Turizm sektörü, internet ve bilgi teknolojilerinin kullanımı konusunda daima öncü olmuştur. Turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı rekabet ve pazarlama avantajlarının farkında olan birçok çokuluslu şirket uzun zamandan beri bu teknolojileri kullanmaktadır. Daima teknolojileri takip etmelerinin yanı sıra, dönüşüme de kendilerini hazır tutmaktadırlar. Bilginin zamanla daha fazla değer kazanması, bilginin kolay elde edilebilmesi, saklanabilmesi, paylaşılabilmesi ve iletilmesine imkân sağlayan ortamlar içerisinde faaliyetini sürdüren turizm sektörü de bu değişimi yoğun olarak yaşamış ve yaşamaktadır. Giderek yaygınlaşan rekabet ortamında turizm işletmeleri, kullandıkları mal ve hizmetlerin piyasada tutunabilmesi için bilgi iletişim teknolojilerini kullanmaktadır.

İşletmeler bilgi teknolojilerini sayesinde, maliyetlerini düşürebilmekte, ürünleri/hizmetleri çeşitlendirebilmekte, dağıtım kanallarına erişimi sınırlandırabilmekte, rekabetçi fiyatlandırma sağlayabilmekte, tedarik maliyetlerini düşürebilmektedir. Ayrıca tedariki kolaylaştırması neticesinde maliyet etkinliğini artırabilmekte, bilgiden bir ürün olarak fayda sağlayarak ve müşterilerle daha samimi bağlar kurarak birçok stratejik kazanım sağlayabilmektedir (Çobanoğlu & Doğan, 2020: 4). Bilgi iletişim teknolojileri, dijitalleşme ve günümüzde hayatımıza daha çok girmeye başlayan yapay zekâ ile teknoloji artık çok farklı boyutlara gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla turizm işletmeleri hem operasyonel süreçlerini iyileştirme hem de müşteri deneyimini geliştirme yönünde önemli adımlar atmaktadır. Son yıllarda yapay zekâ, büyük veri ve otomasyon sistemleri sayesinde işletmeler rekabet avantajı kazanmakta ve maliyetleri düşürerek sürdürülebilirlik hedeflerini daha kolay erişilebilir hale getirmektedir. Bu teknolojilerin benimsenmesi, çalışanlar ve yöneticiler arasında hızlı bilgi paylaşımı sağlayarak, işleyişteki aksaklıkların en aza indirilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, dijital dönüşüm süreçlerini aktif olarak destekleyen turizm sektörü bileşenleri hem yerel hem de uluslararası pazarlarda daha güçlü ve rekabetçi konuma erişmektedir.

Bu süreç aynı şekilde gelişmeye ve değişim göstermeye devam edecektir. Bu bağlamda akademisyenler ve uygulayıcılar için şu öneriler ifade edilebilir;

Dijital okuryazarlık, dijital dönüşüm ve adaptasyon: Dijital okuryazarlık konusunda kendilerini geliştirmek, dijital dönüşüm süreçlerini anlamak, uygulamak ve teknolojik değişimlere hızlı uyum sağlamak işletmelere rekabet avantajı sağlayabilir. Akademik anlamda ise bireyleri ve kurumları uluslararası noktaya taşıyabilir.

Eğitimde teknoloji kullanımı ve BİT entegrasyonu: BİT'in öğrenme-öğretme süreçlerine entegre edilmesi konusunda somut ders planları hazırlamak ve uygulama örnekleri geliştirmek, eğitimde kaliteyi artırabilir. Özellikle bilimin adresi olarak kabul edilen üniversitelerde akademisyenler eşliğinde bu uygulamalar kurumları uluslararası anlamda tanınır hale getirebilir.

Etkili veri yönetimi: Büyük veri ve veri analitiği konularında edinilen bilgiler, iş süreçlerinde ve akademik araştırmaların yürütülmesinde verimliliği üst seviyeye çıkarabilir.

Güncel teknolojileri takip etmek ve uygulamak: Yapay zekâ ve yapay zekâ destekli chatbotlar ile otomasyon sistemlerin işletmelerin yaygın olarak kullanılması, müşterilere sunulan hizmeti iyileştirebilir ve operasyonel süreçlerin kaliteli olmasını sağlayabilir.

Güven duygusu ve etik konular: Bilgi iletişim teknolojilerinden fayda sağlamak çağımızın bir gereği olarak ifade edilse de misafir açısından etik konulara ve mahremiyete dikkat edilmeli ve misafirle güven bağlarının sağlam olmasına özen gösterilmelidir. Aksi takdirde elde edilmek istenen fayda kadar işletmeler zarar da görebilir. Bu yüzden misafirlerle doğru ve güvene dayalı iletişim kurulmasına önem verilmelidir. Teknoloji ve bilgi ve iletişim teknolojileri, turistlerin yaşamlarını yönlendirmek için sundukları çok çeşitli fırsatlar nedeniyle caziptir. Bununla birlikte, olanaklar kişisel veriler şeklinde imtiyazlar talep etmektedir.

Sonuç olarak teknoloji, işletmeleri ayakta tutan, hedeflerine ulaştıran ve geleceğe sağlam adımlar atmasını sağlayan önemli bir kazanımdır. Teknolojiyi takip eden, kendini güncelleyen, gerekli değişim ve dönüşümleri yapan işletmeler hedeflerine ulaşabilir ve daha az maliyetle hedeflenen kazanca ulaşabilirler. Turizm işletmeleri de teknolojik yeniliklere daima açık olması gereken ve teknolojik yeniliklere en çok ihtiyaç duyulan sektörlerden biridir. Bu teknolojiler, turizm sektörünü daha sürdürülebilir, verimli ve müşteri odaklı hale getirecektir. Bu teknolojiler, turizm sektöründe rekabet avantajı sağlarken müşteri memnuniyetini de artıracaktır. Bu teknolojiler sayesinde dijital dönüşüm gerçekleştirilecektir. Teknolojinin takip edilmesinin yanı sıra bu teknolojinin tüm çalışanlar tarafından da benimsenmesi ve etkin bir şekilde teknolojilerin kullanılmasına imkân sağlanması işletmeyi hedeflerine ulaştıracak, aynı zamanda işletme içi bilgi akışı ve diğer tüm faaliyetlerin eksiksiz ve hızlı bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacaktır. Sonuç olarak, turizm işletmelerinde dijital dönüşümün sağlanması küreselleşme ve gelecekte var olma adına önemlidir. Ayrıca bu dönüşümde bilgi iletişim teknolojilerinin rolü de oldukça fazladır. Bunun farkında olan turizm işletmeleri, turizm sektöründe rekabet avantajı sağlamanın yanı sıra müşteri memnuniyetini artırabilecektir. Bu teknolojilerin etkin kullanımı, işletmelerin sürdürülebilirliğini ve başarılarını destekleyecektir.

YAZARLARIN BEYANI / DECLARATION OF THE AUTHORS

Katkı Oranı Beyanı: %100

Declaration of Contribution Rate: %100

KAYNAKÇA

- Akyol, C. & İbiş, S. (2017). Uluslararası seyahat işletmeciliği. B. Zengin, M. Sarıışık & C. Avcıkurt içinde, uluslararası seyahat işletmeciliğinde bilgi teknolojileri, s. 283-302. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alan, S. & Özcan, C. C. (2020). Otel çalışanlarının bilgi iletişim teknolojileri algısı: Konya örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 2856-2872.
- Alotaibi, E. (2020). Application of machine learning in the hotel industry: A critical review, *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality (JAAUTH)*, 18(3), 78-96.
- Anameriç, H. (2005). Bilgi çağı, bilgi yönetimi ve bilgi sistemleri. Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y. Vural (Editörler), *Bilgi sistemleri ve yönetimde bilgi sistemlerinin kullanımı*, s. 121-174. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Asari A. A. & Khundabi M. (2008). OPEK ülkelerinde bilişim ve iletişim teknolojilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Pejuheşhaye İktisadi Dergisi*, 8(2), 63-82.
- Aydemir, (2012). Kurum içi halkla ilişkiler uygulamaları ve kurum içi iletişim. *Halkla İlişkilere Giriş*. Ed. M. Işık. Konya: Eğitim Yayınevi. 72,76,82-85.
- Bozkurt, A., Hamutoğlu, N.B., Liman Kaban, A., Taşçı, G. & Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(2), 35-63.
- Cabi, A. & Erbaşı, A. (2019). Akıllı turizm bağlamında akıllı otel işletmesi endeksi ve uygulaması. Konya: Sami Billur Yayıncılık
- Comfort, L. K. (2007). Crisis management in hindsight: Cognition, communication, coordination and control. *Public Administration Review*, 189-197.
- Cooper, T. L., Bryer, T. A. & Meek, J. W. (2006). Citizen-centered collaborative public management. *Public Administration Review*, 76-88.
- Coşkun, K. (2023). Akıllı şehir ve akıllı destinasyon uygulamaları üzerine bir araştırma: Lisansüstü tezlere yönelik bir analiz: 2012-2023. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 7(29), 310-318.
- Coşkun, İ. O. & Yüksek, G. (2010). Turizm işletmelerinde bilgi teknolojileri *TÜROFED*, Sayı 51.
- Cusumano, M. A., Gawer, A. & Yoffie, D. B. (2019). The business of platforms: Strategy in the age of digital competition, innovation, and power. HarperCollins.
- Çobanoğlu, C. & Doğan, S. (2020). Turizmde bilgi teknolojilerinin rolü ve önemi, Ç. H. Özel, (Ed.), *Turizm Bilgi Teknolojileri içinde*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Çolak, O. & Karakan, H. İ. (2021). Akıllı otel uygulamaları ve bu uygulamalar hakkında yönetici görüşleri: Gaziantep ili örneği, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), s. 168-184.
- Dündar, İ. P. & Koralp Özel, E. (2012). Kurum içi iletişimin kaliteye olan etkisi: Yeni teknolojilerin kurum içi iletişimin kalitesine olan etkisini incelemeye yönelik bir araştırma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3 (6): 104-129.
- European Commission. (2005). ICT and electronic business in tourism industry, EC, Brussels.
- Farhadi M. & Rahmah I. (2011). Information and communication technology externalities and economic growth in newly industrialized countries, *Iranian Economic Review*, 16 (30), ss 45-65.
- Gössling, S. (2021). Tourism, technology and ICT: a critical review of affordances and concessions, *Journal of Sustainable Tourism*, 29:5, 733-750, DOI: 10.1080/09669582.2021.1873353.
- Gretzel, U., Law, R. & Fusch, M. (2010). Information and communication technologies in tourism, Springer, Austria.
- Guttentag, D. A. (2010). Virtual reality: Applications and implications for tourism. *Tourism Management*, 31(5), 637-651.

- Haffke, I., Kalgovas, B. & Benlian, A. (2016). The role of the CIO and the CDO in an organization's digital transformation. *In ICIS 2016 Proceedings*, pp. 1–20.
- Haig, M. (2000). *E-PR: The essential guide to public relations on the internet*. 1. Baskı. London: Kogan Page Publishers.
- Hançer, M. & Ataman, C. (2006) Seyahat acentelerinde iletişim teknolojisinin kullanımı ve web sitelerinin değerlendirilmesi: Ege bölgesi örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(3), s.193-207.
- Happ, E. & Ivancso-Horvath, Z. (2018). Digital tourism is the challenge of future a new approach to tourism. *Knowledge Horizons-Economics*, 10(2), 9-16.
- Hazarhun, E. & Yılmaz D.Ö. (2020). Restoranlarda dijital dönüşüm: Touch restoran örneği. *Gastoria: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 4(3), 384-399.
- Hengst, M. & Sol, H. G. (2001). The impact of information and coordination technology on interorganizational coordination: Guidelines from theory. *Informing Science*, 4 (4), 129-138.
- İçöz, O. (2021). Turizm ve teknoloji. Detay Yayıncılık.
- Jankowska, M. A. (2004). Identifying university professors' information needs in the challenging environment of information and communication technologies. *The Journal of Academic Librarianship*, 30(1), 51-66.
- Kelly, J. & Stark, D. (2002). Crisis, recovery, innovation: responsive organization after september 11. New York: Center on Organizational Innovation.
- Kircova, İ. & Enginova, E. (2015). Sosyal medya pazarlama, Beta Basım, İstanbul.
- Lim, W. M. (2009) Alternative models framing uk independent hoteliers's adoption of technology (research in brief), *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 21 (5), pp. 610- 618.
- Marcelle, G. (2000). Gender, justice and ICTs <http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/marcelle.htm>.
- Meelissen, M. R. M. & Drent, M. (2008). Gender differences in computer attitudes: Does the school matter? *Computers in Human Behavior*, 24(3), 969-985.
- Olakulehin, F. K. (2007). Information and communication technologies in teacher training and professional development in Nigeria. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 8(1), 133-142.
- Öğüt, A. (2003). Bilgi Çağında Yönetim. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özışık Yapıcı, O. & Yıldırım, G. (2021). Endüstri 4.0'ın turizm alanındaki kavramları üzerine bir araştırma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 394-412.
- Özturan, M. (2007). Turizm sektöründe bilişim ve iletişim teknolojileri, Melih Bulu ve İ. Hakkı Eraslan (Ed.) Sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmede turizm sektörü sektörel stratejiler ve uygulamalar, URAK, İstanbul.
- Panch, T., Szolovits, P. & Atun, R. (2018). Artificial intelligence, machine learning and health systems, *Journal of Global Health*, 8(2).

- Sayın, K. & Karaman, A. (2019). Endüstri 4.0 ve turizm 4.0 arasındaki ilişki. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Schallmo, D. R., & Williams, C. A. (2018). History of digital transformation. In Digital Transformation Now! (pp. 3-8). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72844-5_2.
- Seferoğlu, S. S. & Akbıyık, C. (2007). Bilişim teknolojilerinin okullarda kullanımı: Bilgisayar öğretmenlerinden beklentiler. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu içinde (s. 12-14). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sezgin, E. (2004). Bilişim teknolojileri ve finansal yapılanma sürecinde turizm endüstrisi ve türkiye turizmi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1540, *Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları*, No:6, Eskişehir.
- Sezgin, E. (2020), Sanal seyahat işletmeciliği, C. Işık (Ed.), Turizmde Otomasyon Sistemleri içinde. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Şimşek, M. Ş. & Akın, H. B. (2003). *Teknoloji yönetimi ve örgütsel değişim*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Teichert, R. (2019). Digital transformation maturity: A systematic review of literature. *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67(6), 1673-1687.
- Trottier, D. (2012). Social media as surveillance: Rethinking visibility in a converging world. Ashgate Publishing.
- Tung, V.W.S. & Law, R. (2017). The potential for tourism and hospitality experience Research in humanrobot interactions. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 10(29), 2498- 2513.
- Turkle, S. (2011). Alone together: Why we expect more from technology and less from each other. Basic Books.
- Turkle, S. (2015). Reclaiming conversation: The power of talk in a digital age. Penguin Random House
- Tutar, H. (2006). Yönetim bilgi sistemi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, F., Kocabay, M. & Kılınç, N. (2007). Turizm sektöründe e-ticaret uygulamaları: Nevşehir örneği, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, 12(9), s. 196-206, Haziran 2007.
- Türedi, S. (2013). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomik büyümeye etkisi: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 298-322.
- UNESCO, (2006). Using ICT to develop literacy. UNESCO Bangkok, 18-21.
- Vekiri, I. & Chronaki, A. (2008). Gender issues in technology use: Perceived social support, computer self-efficacy and value beliefs, and computer use beyond school. *Computers and Education*, 51(3), 1392-1404. Retrieved May 11, 2008, from ScienceDirect database (doi:10.1016/j.compedu.2008.01.003).
- Wagaw, M. & Mulugeta, F. (2018). Integration of ICT and tourism for improved promotion of tourist attractions in Ethiopia, *Applied Informatics*, 5(6), 1-12.

- Walsh, J. P. & Maloney, N. G. (2003). Problems in scientific collaboration: Does email hinder or help?
- Werthner, H. & Klein, S. (1999). ICT and changing landscape of global tourism distribution, *Electronic Markets*, 9(4).
- Yalçınkaya, P., Atay, L. & Karakaş, E. (2018). Akıllı turizm uygulamaları. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 2(2), 34-52.
- Yavuz, A. (2020). Turizmde dijital dönüşüm: Otel yöneticilerinin bakış açılarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi). *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Düzce.
- Yolal, M. (2003). Türkiye'deki küçük ve orta büyüklükteki konaklama işletmelerinde bilgi teknolojileri kullanımı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüksek, G. (2013). Seyahat işletmelerinde bilgi teknolojilerinin rolü ve küresel dağıtım sistemlerine bir örnek: Amadeus. *Online Academic Journal of Information Technology*. 4(12). ss. 17-28.
- Zengin, B. & Akyol, C. (2018). Turizmde tanıtma stratejileri. O. Batman, O. Türkay & Ş. Ulama içinde, *Turizmde Politika ve Stratejiler*, s. 259-296. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Zuboff, S. (2019). The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power. Public Affairs.

URL adresleri

TÜİK, (2024). <https://www.tuik.gov.tr/>

We Are Social, (2025). <https://www.clicksus.com/we-are-social-2025-global-ve-turkiye-verileriyle-dijital-dunya>

CUMHURİYET’İN GÖZDESİ: ANTROPOLOJİ VE TÜRK KADIN ANTROPOLOGLAR THE FAVOURITE OF THE REPUBLIC: ANTHROPOLOGY AND TURKISH WOMEN ANTHROPOLOGISTS

Öner ÇELİK¹

Araştırma Makalesi/Research Article		DOI: 10.5281/zenodo.15769414
Gönderi Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Online Yayın Tarihi/Published
26/05/2025	17/06/2025	30/06/2025
Atıf/Cited in: Çelik, Ö. (2025), Cumhuriyet’in Gözdesi: Antropoloji Ve Türk Kadın Antropologlar, <i>Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)</i> , 3(1), 19-33.		

Öz

Mustafa Kemal Atatürk’ün Cumhuriyet’in ilanı ile başlattığı her alanda çağdaşlaşma ve çağa ayak uyduramayan kurumları ise topyekûn değiştirme mücadelesindeki en büyük katkı şüphesiz, çağdaşlaşmanın en büyük unsuru olarak görülen Türk kadınılarımız tarafından verilmiştir. Atatürk’ün iddialı ve bir o kadar da ütöpik olarak nitelendirilen reformist hareketlerinin hemen hemen hepsinde Türk kadını görülmektedir. Cumhuriyet ile başlayan bilimsel gelişmelerin akabinde ulus-devlet inşası sürecinin başladığı ve bu süreçte antropolojinin “anahtar bilim” olarak kullanıldığı şüphe götürmez bir gerçektir. Türk Tarih Tezi ile bir nevi üstlendiği görevi yerine getiren Antropoloji, ilerleyen yıllarda Türkiye Cumhuriyeti’nin bilimi olmayı da hak etmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle yıllarca farklı ırk, din ve dillere mensup toplum/topluluklara sahip çıkmış, kültürel çeşitliliği bakımından zengin Anadolu toprakları, antropolojik çalışmalar açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ilk olarak fizikî-biyoloji antropoloji olarak karşımıza çıkan bu bilimin temel amacı hiç kuşkusuz dünya milletleri içerisinde Türk halkının hak ettiği yeri alması ve Türk ırkı hakkında bilinen/bilinmesi açıkça istenen yanlışları bilimsel çalışmalar ışığında çürüterek dünyaya duyurmak olmuştur. 1930’lu yıllara geldiğimizde ise ülkemiz sosyo-kültürel antropoloji ile tanışır. Bunda Halkevlerinin (1932) ve ardından Köy Enstitüleri’nin (1940) açılmasının önemi büyüktür. Darülfünun ’un dönüşümü ve yabancı ülkelere eğitim amaçlı gönderilen Türk öğrencilerin, Mustafa Kemal Atatürk’ün deyişiyle birer alev olarak dönmeleri sağlanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’de bilimin hız kazandığını ve bundan antropolojinin de nasibini aldığını görmekteyiz. Bu çalışma da hak ettiği ilgiyi yitirdiği düşünülen ve sosyal bilimler içerisinde insanı bu denli geniş bir yelpaze de ele alan antropolojinin ana hatlarıyla tanıtımı yapılarak Türkiye’deki süreci ve bu sürece katkı sağlayan Türk kadın antropologlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Bilim, Antropoloji, Cumhuriyet Dönemi, Türk Kadını.

JEL Sınıflandırma Kodları: A12, Z130, B4.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, clkoner90@gmail.com, Orcid No. 0009-0001-2966-9889

ABSTRACT

Undoubtedly, the greatest contribution to Mustafa Kemal Atatürk's struggle to modernize in every field and to completely change the institutions that could not keep up with the age, which he started with the proclamation of the Republic, was given by Turkish women, who are seen as the greatest element of modernization. Turkish women are seen in almost all of Atatürk's reformist movements, which are characterized as ambitious and utopian at the same time. It is an indisputable fact that following the scientific developments that began with the Republic, the process of nation-state building began and anthropology was used as a "key science" in this process. Anthropology, which fulfilled its mission with the Turkish History Thesis, also deserved to be the science of the Republic of Turkey in the following years. Due to its geographical location, Anatolian lands, rich in cultural diversity and having hosted societies/communities belonging to different races, languages and religions for years, have a great potential for anthropological studies. The main aim of this science, which first appeared as physical-biological anthropology in Turkey as in the world, has undoubtedly been to ensure that the Turkish people take their rightful place among the nations of the world and to refute the misconceptions about the Turkish race in the light of scientific studies and to announce them to the world. In the 1930s, our country met socio-cultural anthropology. The opening of the People's Houses (1932) and then the Village Institutes (1940) played an important role in this. The transformation of Darülfünun (Darülfünun) and the return of Turkish students, who were sent to foreign countries for education, as Mustafa Kemal Atatürk called them, as flames. Accordingly, we see that science in Turkey has gained momentum and anthropology has gotten its share from this. In this study, anthropology, which is thought to have lost the attention it deserves and which deals with human beings in such a wide range of social sciences, is introduced in outline and its process in Turkey and Turkish women anthropologists who contributed to this process are discussed.

Keywords: Atatürk, Science, Anthropology, Republican Period, Turkish Women.

JEL Classification Codes: A12, Z130, B4.

1. GİRİŞ

“Cumhuriyet Döneminde sosyal bilimlerin geliştirilmek istenmesi Türk medeniyetinin araştırılarak dünya medeniyetleri arasında hak ettiği mertebeye çıkarılması açısından oldukça önemliydi” (Uğural, 2016: 120). Bu bağlamda birçok sosyal bilim Türkiye’de kurumsal zemine kavuşmuştur. Antropoloji de kurumsallaşan bilimler arasında yerini alarak önemli bir vazifeyi yerine getirmiştir. Arkeoloji, Tarih ve Sosyoloji gibi birçok bilime yardımcı olarak kilit konumda bir bilim kimliği kazanmıştır.

Dünya’da en genel tabir ile “insan bilimi” olarak bilinen ülkemizde ise “ırk bilimi, kemik bilimi” gibi tanımlamalara maruz kalan Antropoloji, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanının ardından müstakil bir bilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ve beşerî birçok bilim ile uyum içerisinde çalışan Antropoloji, ülkemizde 20. yüzyılın başlarında Atatürk’ün desteğiyle yer edinmiştir. İnsanı konu alan antropoloji ülkemizde ilk etapta devlet politikası olarak karşımıza çıkar. Anakronizm algısına kapılmadan dönemin getirdiği politikalar çerçevesinde düşünersek bu politikanın o dönemde olağan olduğu anlaşılabılır.

Batı’nın Türk ırkından ikincil ırk (secondary peoples) olarak bahsetmesi ve bunu bilimsel bir veri olarak kabul etmesi ayrıca Türkler ile barbar (barbarian) ifadesinin birlikte anılması, antropoloji ile daha önceleri tanışan Batı’nın, Türk ırkını ve sosyo-kültürel zenginlikleri görmezden gelmesi, Türk Tarih Tezi çalışmalarına hız vermiştir. Bu konuda yapılacak bilimsel araştırmalarda en önemli yük şüphesiz antropolojinin üzerinde olmuştur. Ayrıca eski çağlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu toprakların da Antropoloji biliminin ihmal edilmesi düşünülemezdi. Atatürk’ün desteğiyle birçok öğrenci, antropoloji eğitimi alması için yurt dışına gönderilmiş ve ülkelerine dönerek çalışmalara başlamıştır. Cumhuriyet öncesi proto-antropoloji olarak nitelendirebileceğimiz denemeler gerçekleşse de antropoloji; Cumhuriyet ile birlikte Türkiye’de müstakil bir disiplin olarak karşımıza çıkar. İlk etapta Darülfünuna bağlı Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi (1925) kurulur. Ardından 1929 yılına gelindiğinde ilk kez Tıp Fakültesi’nde antropoloji dersinin verildiği görülür. Antropoloji, Batı’da olduğu gibi Türkiye’de de ırk çalışmaları ekseninde işlev görmüş; fakat Batı’nın sömürgecilik faaliyetlerini bilimsel temellere dayandırmak adına kullandığı bu bilimi Türkiye “var olan hakkı koruma, yanlışları düzeltme ve en önemlisi otoktonluk (yerli halk) iddiası” adına çalışmalar yaparak kullandığı görülmektedir. Yapılan bu ırkî çalışmaların yerini zamanla kültürel çalışmalara bıraktığı, sonraları da popülerliğini yitirdiği anlaşılmaktadır.

2. CUMHURİYET VE BİLİM

2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Bilim (1923-1950)

“Yurdumuzun en bayındır, en göz alıcı, en güzel yerleri üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup etmenin sırrı nedir? Bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde bilim ve fen ilkelerinin kılavuz edilmesidir. Milletimizin siyasi ve içtimai hayatı ile ulusumuzun düşünsel eğitiminde yol göstericimiz bilim ve fen olacaktır” (Kocatürk, 1984: 116-117).

Mustafa Kemal Atatürk’ün yukarıda sarf etmiş olduğu sözler Cumhuriyet dönemi öncesinde de bilime verdiği önemi ortaya koymaktadır. Nitekim Türk devrimleriyle çağdaş, laik bir müreffeh ulus devletin temellerini atmaya çalışan Atatürk yaptığı her yenilikte bilimi rehber edinmiş bilime ve akla ters düşen her olguya karşı çıkmıştır. İşgalci devletlerin Türk yurdundan

atılmasıyla son bulan topyekûn mücadelenin ardından Cumhuriyet ilan edilmiş ve eğitim, kültür, teknoloji, ekonomi ve daha birçok alanda yenilikler yapılması kararlaştırılmıştır. Alınacak bu kararlar her zaman bilim çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda birçok kurum açılırken ayak uyduramayan kurumlarda topyekûn değiştirilmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde (1923-1950) yapılacak olan her yenilik nitekim yapılan savaşlarda bitap düşmüş, canını ve malını ortaya koymuş Anadolu insanını yüceltmek, hak ettiği konuma ulaştırmak için yapılmıştır. Anadolu insanının eğitilmesi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalıcılığını sağlayacaktır (Demirtaş & Özalp, 2022: 2604). Atatürk'ün bilim politikası genel anlamda devletin asli politikası olmuştur. Yeni devletin yapacağı her yenilik akıl ve bilimin rehberliğinde yapılacak, böylelikle ilk olarak Türk toplumu ilkel yöntem ve uygulamaları terk ederek ekonomik alanda teknoloji ve sanayileşme ile tanışacaktır. Daha sonra bilimsel düşünceye dayalı eğitim ile toplumsal reformlara katkı sağlanacaktır. Yapılacak olan toplumsal reformlar çağdaş yaşamı geliştirmeyi hedeflemekte olup bunu yaparken milli kültür, dil ve tarih gibi birçok değeri de ön planda tutulacaktır.

Cumhuriyetin ilanı ile Türk toplumunu istenilen çağdaş ve müreffeh seviyeye çıkarmanın yolunun sadece bilim ile olacağını Atatürk'ün 1924 yılında Samsun İstiklal Ticaret Mektebi'nde öğretmenler tarafından verilen çay ziyafetinde sarf ettiği şu sözlerle açıklamak mümkündür. “Efendiler dünyada her şey için uygarlık için muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 341). Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözleriyle yapılacak olan her yeniliğin yöntemi belirlenmiştir. Toplumsal ve ekonomik alanda güçlü çağdaş-laik bir Türkiye görmek isteyen Atatürk'ün bunu başarmanın tek yolunun bilimin rehber alınması ile mümkün olacağını her türlü gericiliğe, geri kalmışlığa karşı bilimi bir silah olarak kullanacağını işaret etmiştir. Demeçleriyle bilime verdiği önemi ortaya koyan Atatürk'ün, yapılacak olan değişiklikleri veya reformları Türk dil ve kültürünü yozlaştırmayacak şekilde yapmaya gayret göstermiştir. Atatürk, tam anlamıyla bir değişim yanlısı olup bunu yaparken bir kültürel yozlaşmanın veya benzeşmenin aksine Türk kültürünü ve dilini yüceltecek çalışmalar yaptığını görmekteyiz. Bununla alakalı yapılan çalışmalara baktığımızda Halkevleri, Köy Enstitüleri, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve birçok folklorik çalışmaları görmekteyiz. Cumhuriyetin ilanı ile yapılan her yenilik bilim-kültür ilişkisi ile iç içe ilerleyerek gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Uğural, 2016: 116).

Erken Cumhuriyet döneminde Türk milletini çağdaş uygarlıklar seviyesine ve daha da üstüne çıkarmak için belirlenen “yöntem” kuşkusuz bilimdir. Bu dönemde ekonomik ve toplumsal kalkınma da bilim yakından takip edilerek gereken reformlar yapılmaya özen gösterilmiştir. Milli ağırlıklı üretim sanayileşme ve çeşitli bilimsel araştırma ortamı oluşturarak ilerlemek en ulvi strateji olmuştur.

2.2.Türk Kadını ve Bilim

Kadim Türklerden bu yana toplumsal hayatın önemli bir aktörü ve ailenin yegâne parçası olan kadın bazı dönemlerde geri plana itilse de Türk toplumunda büyük öneme sahiptir. “Kadın eğer devlet ve aile içerisinde erkeğin yanında olursa başarı artmıştır, tam tersine kadın aile ve devleti umursamaz olursa her şey yarım kalmıştır” (Atsız, 1942: 7). Türk dünyasında kadının yeri ve önemi tarih boyunca sürmüştür. İlk Türk devletlerinde siyasi otorite olarak karşımıza çıkan kadının yeri diğer birçok alanda erkek ile eşitlik içerir. “... Türkler ilk devlet kurdukları yerde Çinliler, Osmanlılar döneminde Araplarla komşu olmuşlar fakat tarihlerinde hiçbir zaman komşuları gibi kadın-erkek ayırımına gitmemişlerdir” (Selçuk, 2020: 43). Bu durum

dönemin seyyahları İbni Batuta ve İbni Fadlan'ın gözünden kaçmamış olacak ki seyahatnamelerinde Türk kadınından hayretle bahsetmişlerdir.

Bazı dönemlerde sosyal, ekonomik ve eğitim gibi birçok alanda geri planda tutulan Türk kadınının 19. yüzyılın zorunlu sonuçları itibariyle hak ettiği konuma bir nebze ulaştığı görülmektedir. Osmanlı'nın ilk kadın üniversitesi olarak kabul edilen İnâs Darülfünun'da (1914-1919) Edebiyat, Riyaziyat (Matematik) ve Tabiîyat alanlarında toplam 129 kadının eğitim aldığı görülmektedir (Yücel & Zeren, 2023:23). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Türk kadınının hak ettiği konuma tekrar kavuştuğunu ve dünya milletleri kadınlarının sahip olamadığı haklara sahip olduğunu görmekteyiz. Öyle ki Türk kadınının elde ettiği bu haklar diğer milletlerdeki kadınlara örnek teşkil etmiştir. Bu durum kuşkusuz Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleşmiştir.

Ziya Gökalp'in kadın-aile yapısı, kadın-erkek eşitliği konusundaki düşüncelerine baktığımız da Atatürk'ün, Ziya Gökalp'e neden "fikirlerimin babası" dediği daha net anlaşılmaktadır. "Ziya Gökalp'e göre; eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir" (Kuyaksil, 2009: 328). Demokrasi ve Feminizmin Türklerden doğduğunu öne süren Ziya Gökalp (2018,144) Türk kadınlarının bir dönem İran ve Yunan medeniyetlerinin tesiriyle esarete düştüklerini, milli harsın (kültür) güzel kaideleri hatırlanıp diriltirirse halkçı ve kadıncı döneme kavuşulacağını dile getirir. Atatürk'ün şu sözleri de Gökalp'i destekler. "Daha endişesiz ve korkusuzca, daha dürüst olarak yürüyebileceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınına çalışmamızda ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmî, ahlaki sosyal ve ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak yoludur" (Zafer, 2013: 124). Türk kadınının eğitimi konusunda çok hassas olan Atatürk, Türk kadınının eğitim almasını sağlayacak birçok faaliyette bulunmuştur. Daha da ileriye giderek Türk kadının bilim insanı olması için yurt içinde ve yurt dışında üniversite eğitimi almasına da katkı sağlamıştır. Yabancı memleketlere öğrencilerin gönderilmesi için sınavlar düzenlenmiş, başarılı olan birçok kadın öğrenci Dil, Tarih, Antropoloji, Arkeoloji gibi birçok sosyal bilim alanında uzmanlaşarak ülkelere akademisyen olarak dönmüşlerdir. Etkisini günümüzde bile gördüğümüz, yeri geldiğinde faydalandığımız birçok bilimsel çalışmanın temeli Erken Cumhuriyet döneminde atılarak birçok akademisyen kadın yetiştirilmiştir.

Atatürk, Türk kadınına "ayrıcalık" adı altında haklar tanımanın aksine, toplumun bir parçası olarak görüp kültür, hukuk ve eğitim alanları başta olmak üzere birçok alanda Türk kadınına devreye sokarak "Cumhuriyet Kadını" imajının yerleşmesine öncü olmuştur.

2.3. Bilimin Dönüm Noktası: Üniversite Reformu

Cumhuriyet'in ilanı ile bilimin her alanda ilerleyişi ve gelişimi şüphesiz Atatürk'ün doğru ve istikrarlı kararları neticesinde gerçekleşmiştir. Yapılan Türk devrimleriyle çağdaş bir ulus devletin temellerini atan Atatürk'ün yapmış olduğu en büyük devrimlerden birisi de şüphesiz Erken Cumhuriyet dönemine damga vuran üniversite reformudur. "1922 yılından 1933 yılına kadar Türkiye'nin tek üniversitesi İstanbul'da bulunan Darülfünun idi. İlk kez 1848 yılında kurulan daha sonra kapatılıp Abdülhamit zamanında Darülfünun-ı Osmani adıyla tekrar kurulan bu eğitim kurumu İlahiyat, Edebiyat ve Doğa Bilimleri ile ilgili 3 medreseden oluşuyordu" (Özata, 2005: 109). Fenler evi veya bilimlerin kapısı anlamına gelen Darülfünun'un dönüştürülmesi çağdaş bir yapı halini alması gerektiğini Atatürk neden düşünmüştür? İlk olarak ülkenin her köşesinde değişim söz konusu iken yüksek ilim yuvası olarak görülen

Darülfünun tutucu, Atatürk'ün görüşlerini ayak uyduramayan ve medrese yapısını koruyan özelliklere sahipti. Bunun yanı sıra Darülfünun, yapılan bazı yeniliklere, çağdaş değişikliklere karşı çıktığını her fırsatta dile getiriyor ve protestolar yapıyordu. Osmanlı'dan miras kalan ve tek üniversite olan Darülfünun, köhneleşmiş, döneme cevap veremeyen ve Türk'e ait birçok kültürü yok sayan konumdaydı. "Örneğin Darülfünun geleneğinde cumhuriyetin en önem verdiği konu olan İslam öncesi Türk ve Orta Asya tarihi gibi konularda -Zeki Velidî hariç tutulursa- bilgili bir kadro olduğu söylenemezdi" (Sivrioğlu, 2024: 160).

"1924 yılına baktığımızda Darülfünun "Latin abecesi" kabul edilirse protesto anlamında tek bir satır yazmayacaklarını, kalemlerini kıracaklarını açıklamıştır. Edebiyat medresesinden Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenap Şehabettin, Hüseyin Danış gibi müderrisler ve Marujan Barsamyan isimli muallim konuşma ve yazılarında Türklük aleyhinde ve milli mücadeleye karşı sözler sarf etmişlerdir" (Özata, 2005: 111). Ülkenin bilim yuvası olarak görülen Darülfünun çağdaş ve akılcı adımlar atmayınca 1931 yılında üniversite reformu başlamıştır. Aslında bu reformun başlangıcı daha önceki yıllara dayanmaktadır. 1927-1928'de 42, 1928-1929'da 170, 1929-1930 eğitim döneminde 288 öğrenci yurt dışına gönderilerek üniversite reformunun ilk adımları atılmış diyebiliriz. Atatürk yurt dışına gönderilen öğrencilere çektiği telgrafta: "Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum alevler olarak geri dönmelisiniz!" der (Irmak, 1984: 165).

Darülfünun'un, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesini isteyen Atatürk bunu yaparken de bilimi temel almaya gayret etmiş ve nitekim yapılan reform öncesi İsviçre Cenevre Üniversitesi'nden Prof. Albert Malche'yi Türkiye'ye davet ederek Darülfünun'da bir inceleme yapmasını, yapılacak olan incelemenin rapor olarak sunulmasını istemiştir. Hazırlanan 95 sayfalık rapor sonucunda Darülfünun'un bilimden uzak olduğu, bilim adamı yetiştirecek bir sistematüğının bulunmadığı ve dünyadaki bilimsel gelişmelerden habersiz olduğu belirtilmiştir (Erdem, 2012: 377). 31 Mayıs 1933'te Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul Üniversitesi'nin açılması TBMM'de yasayla onaylanmıştır. Yurtdışından getirilen profesörlerin katkılarıyla çağdaş bilim ve tekniğin yuvası haline getirilmeye çalışılan bu üniversitenin çoğalmas, geliştirilmesi ve kaliteli eğitim vermesi için çalışmalar yapılmıştır. Bizzat Atatürk tarafından Ankara'da bir üniversite kurulmuş olup ardından Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (DTCF) açılarak bir nevi sosyal bilimlerin merkezi haline getirilmiştir.

Dönüşüm ve değişimin zirve de olduğu o dönemde bilim insanı sorunu ilk etapta Almanya Nazi rejiminden kaçıp Türkiye'ye sığınan ve bilimle uğraşma fırsatı elde eden yabancı profesörler sayesinde çözülmüştür. Erken Cumhuriyet döneminin ihtiyaç duyduğu bu kadrolar sayesinde eğitim ve bilimde reform hız kazanmıştır. Atatürk, Darülfünun 'un düzeltilmesi, çağdaş akılcı bilim üretmesi görevinin sadece yabancı profesörler ile çözülemeyeceğinin de farkındaydı. Çünkü; amaç, sadece batıyı her haliyle batıyı örnek almak değildi. Yapılacak olan milli kültür ve dil unsurları göz önünde tutularak her alanda ilerlemektir. Bunu yapacak olanlarda ilk etapta yabancı ülkelere gönderilen veya ülkemizde akademik eğitim alan Türk öğrenciler olacaktı.

3.CUMHURİYET İLE GELEN BİLİM: ANTROPOLOJİ

Etimolojik olarak baktığımızda Antropoloji, Latince "insan" anlamına gelen "anthropos" ile "bilim" anlamına gelen "logos" kavramlarından türetilmiştir. "İnsan bilimi olarak ifade edilen bu bilim, insanı ve onun kültürünü konu edinir. Genel bir ifadeyle akademik bir disiplini ifade eden antropoloji, 16-18. yüzyıllar arasında ortaya çıkan insan soyunun kendisi üzerinde

düşünmesine odaklanan görece yeni bir kavramdır. Antropoloji ilk olarak 1533 yılında Galeazza Capella tarafından yazılan bir kitabın başlığıdır” (Kaplan, 2020: 27).

“İnsanı konu alan antropoloji gerek günümüz toplumlarını gerekse geçmiş toplumları biyolojik ve kültürel açıdan karşılaştırmalı olarak inceleyerek farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışan bir disiplindir. Bu disiplinin en önemli niteliği ise bütüncül ve evrensel bakış açısıdır (Demirel, 2011:128). Antropoloji, insanın fiziksel ya da biyolojik özellikleri ile birlikte sosyo-kültürel özelliklerini de kapsayacak şekilde inceler. Her biri ayrı uzmanlık gerektiren ve alt dallara ayrılan bu insan özelliklerinin araştırılması, anlaşılır hale getirilmesi, yorumlanması ve mukayese edilmesi antropolojinin alanına girmektedir (Kaplan, 2020: 28).

Antropoloji genel mana da iki bölüme ayrılır. Birincisi; insanın fiziki yapısının ve bunun evrimini inceleyen aynı zamanda bunu günümüz insan topluluklarıyla karşılaştıran fizik- biyolojik antropoloji ikincisi; insan topluluklarını ve kültürlerini araştıran sosyal-kültürel antropolojidir.

“Kısacası Antropoloji, insanın fiziksel ve kültürel gelişimini yöneten ilkeler dizisini araştırmaya çalışırken bazı temel sorulara da yanıtlar arar: Niçin insan fiziksel olarak değişmiştir? İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzer ya da benzemez? İnsanlar ortak kökenden gelmelerine karşın niçin pek çok ayırıcı özelliklere sahip insan toplulukları vardır? Eğer insanların kültüründen ve dilinden kaynaklanan farklılıkları, davranışlarındaki biyolojik-kalıtsal farklılıkların sonucu değilse, diller ve kültürler arasında var olan büyük farklılıklar nasıl açıklanabilir? Kültürün doğası nedir ve kültürler nasıl değişirler? İnsanın sosyal ve kültürel davranışının çeşitli yönleri arasında hangi sistematik ilişkiler vardır? Bireyler, kendi kültürlerinin belirlediği amaçları ve idealleri nasıl gerçekleştirirler? Kültür ve kişilik arasında ne gibi bir ilişki vardır? Bu soruların çözümleri bütün kültürlerin yoğun derinlemesine araştırılması ve karşılaştırılmasını gerektirir. Her bir sorunun yanıtını alabilmek özel ve oldukça gelişkin yöntem ve tekniklerin kullanılmasının yanında uzmanlaşmayı da gerektirir” (Kaplan, 2020: 31-32).

Daha önce de belirtildiği gibi Antropoloji, fizikî-biyolojik ve sosyo-kültürel olmak üzere iki kısımdan oluşsa da yukarıdaki sorulara yanıt ararken birçok alt dallara ayrılmış ve bunun yanında müstakbel bir disiplin olan, Etnoloji, Sosyoloji, Psikoloji, Tarih, Siyaset Bilimi, Din Bilimleri ile fizikî-biyolojik antropoloji aracılığıyla da Genetik Bilimi, Anatomi, Fizyoloji gibi bilim dallarıyla da ilişkisini sürdürmüştür. Birçok alt dala ayrılan ve her biri özel uzmanlık gerektiren bu bilimin genişliği Danile G. Bates tarafından yapılan tanımlama da daha net anlaşılmaktadır. “Antropoloji, tarih boyunca var olmuş insan topluluklarının dışlarından hastalıklarına, çocuk yetiştirme biçimlerinden konut biçimlerine, geçim modellerinden ritüellerine, kısaca insana dair olan her şeyi kendisine araştırma konusu edinmiştir” (Münüsoğlu, 2017: 27). Geniş bir içeriğe ve inceleme alanına sahip bu bilimin en objektif tanımlaması ise şöyledir. “Antropoloji, yabancıları kendi toplumumuzla karşılaştırmak ve kendimizi sanal bir piramidin en tepesine koymak yerine farklı toplumları içerden gözüktükleri gibi anlamaya çalışmayı istemektir” (Eriksen, 2015: 24).

3.1.Osmanlı'da Antropolojik Çalışmalar

Batı'da Antropolojinin 18. yüzyıl sonlarına doğru ivme kazandığı ve antropoloji içerikli eserlerin giderek arttığını, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Charles Darwin (1859) ile birlikte gelişme gösterdiğini görmekteyiz.

“Osmanlı'ya baktığımızda doğrudan antropoloji bilimiyle uğraşan bilim insanlarının olmadığı, diğer bilim dallarıyla uğraşanların antropoloji alanında cılız da olsa yazılar, tercümeler ve tartışmalar eşe aldıkları gözlemlenmektedir” (Akin, 2002: 18). Çalışma alanlarının antropoloji olmamakla birlikte insan kökeni ve gelişimi konusunda yazılar yazan bazı isimler sayabiliriz. Dinsel inançların etkisiyle Osmanlı'da pek gelişme göstermeyen, müstakil bir bilim olarak tanımlanamayan antropolojinin, Osmanlı okurları ile tanışması Ebuzziya Tevfik'in yazdığı “Kitaphane-i Meşahir” dizisiyle gerçekleşmiştir. Öte yandan “Evrım” fikrini ilk kez gündeme getirenlerden biri olan Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı “Dağırık” adlı derginin ikinci sayısında, kendisinin nasıl dünyaya geldiği hakkında düşüncelerine yer verdiği görülmektedir. (Toprak, 2023:51-52) Yine Ahmet Mithat Efendi “Dünyada İnsanın Zuhuru” adlı makalesinde, insanın konuşma yeteneği ve iki ayak üzerinde yürümesinin dışında bir hayvan sayılabileceğini fakat Darwin'in doğal seleksiyon kuramıyla canlılardaki değişimlerin açıklanamayacağını söylemiştir (Akin, 2002: 19).

Literatür taramalarının ardından bakıldığında; Osmanlı döneminde doğrudan antropolojik çalışma olarak karşımıza sadece 1917 yılında Nafi Atuf (Kansu)'nun, Bursa'da 125 kız ile 156 erkek, 7-20 yaş grubu okul çocuklarının boy ve ağırlıklarını inceleyen bir çalışması ile 1918 yılında Makedonya'da yaşayan 500 Türk'ün A, B, O kan grupları üzerinde yapılan antropolojik çalışmaları çıkmaktadır (Akin, 2002: 20).

3.1.1.Şemsettin Sami ve İlmü'l-Beşer

Batıda Bir bilim olarak yerini alan Antropoloji, Osmanlı topraklarında dinsel inançların etkisiyle uzun yıllar cılız bir meraktan öteye geçememiştir. İnsan, dini açıdan varlıkların en üstünü en akıllı ve en şerefli olarak görüldüğünden incelenmesine izin verilmemiş ya da gerek duyulmamıştır. “Osmanlı İmparatorluğu'nda doğrudan antropolojik içerikli ilk çalışma Şemsettin Sami tarafından yapılmıştır. 19 yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı'da insan bilimlerine önemli katkı sağlayan geniş bir genel kültüre sahip ansiklopedik ve sözlük çalışmalarıyla bunu kanıtlamış olan şüphesiz Şemsettin Sami'dir (Toprak, 2023: 53; Akin, 2002: 13).

Batı'ya yakın olan, batıdaki gelişmeleri takip eden Şemsettin Sami, o dönem bilimsel anlamda ilk evrelerinde olan antropolojiyi yakından takip ettiği kuşkusuz yazmış olduğu eserlerde görülmektedir. Söz konusu eserler, 1880 tarihli “İnsan” ve 1887 tarihli “Yine İnsan” adlı eserlerdir. Bu eserler Osmanlı'da doğrudan ilk antropolojik içerikli eserler olarak kaşımıza çıkar. “Şemseddin Sami (1850-1904), 1878'de yayımladığı “İnsan” ve 1886'da kaleme aldığı “Yine İnsan” başlıklı kitaplarında, dünyanın yaşı, ırkların tasnifi, insanlığın kökeni ve gelişiminde ürettiği aletlerin geçirdiği aşamalar gibi meseleler üzerine yazdı. Yine İnsan kitabına göre dünya üzerinde Beyaz, Sarı Zenci, Kızılderili ve Malayi (ki bu tipoloji Blumenbach'ın sınıflandırmasına oldukça benzemektedir) olmak üzere beş ırk bulunmaktaydı” (Kanber, 2021: 22-23).

1880 tarihinde yazdığı İnsan adlı eserinde, insanın evrimini “ilmü'l-arz” yani “jeoloji” bağlamında ele alıyor. 1887 tarihli eseri Yine İnsan adlı eserinde, Osmanlı literatüründe ilk kez

biyoloji tarihine “tarih-i tabii” ye yer veriyordu. Jeoloji ve Biyoloji’nin karışımından ise ortaya Osmanlıca’ya “ilmü’l-beşer” olarak çevirdiği antropoloji bilimi çıkıyordu (Toprak, 2023: 53). “Kısaca 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı aydını antropoloji literatürüyle tanışmış oluyordu. Ebüzziya Tevfik’in Kitabhane-i Meşahir’i ile Şemsettin Sami’nin İnsan ve Yine İnsan kitapları 19. Yüzyıl proto-antropolojisinin ilk örnekleri sayılabilirdi” (Toprak, 2023: 55-56).

3.2. Türkiye’de Antropoloji ve Türk Antropoloji Enstitüsü

Antropoloji, insanlarla birlikte yapılan felsefedir.

-Tim Ingold (Eriksen, 2015:15)

“Bugün bildiğimiz biçimiyle Antropoloji disiplini I. Dünya Savaşı yılları civarında gelişti; bu gelişmeyi tartışmasız biçimde 4 sıra dışı bireye odaklanarak tanımlayabiliriz. Franz Boas (1858-1942), Bronislav Malinowski (1884-1942), A.R. Radcliffe Brown (1881-1955) ve Marcel Mauss’tur (1872-1950)” (Eriksen, 2022: 61). Dünyada ilk etapta kendisini salt bir “antropoloji” olarak gösteremeyen bu bilim “fizik antropolojisi” olarak doğmuştu. Türkiye’de de durum farklı değildi. Hemen hemen Cumhuriyet ile aynı yaşta kabul ettiğimiz antropoloji daha doğrusu fiziki antropoloji bir bilim olarak 1925 yılında Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi olarak İstanbul Darülfünun’u Tıp Fakültesi’nde doğmuştur. Atatürk’ün emriyle kurulan bu merkezin kurucuları hepsi birer profesör olan Nurettin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdel, Süreyya Ali, İsmail Hakkı ve Aime Mouchet idi. Daha sonraları Türk Antropoloji Enstitüsü ismini alan bu kurumun kuruluş amacına baktığımızda şöyle açıklayabiliriz.

Dünya devletleri karşısında kazanılan büyük zaferler sonucunda kurulmuş yeni Türkiye Cumhuriyeti her alanda ben de varım mesajı vermeye çalışıyordu. Bu şüphesiz ilk defa antropoloji bilimiyle gerçekleşti. Türk ırkı da dünya milletleri arasında seçkin konumunu elde etmek durumundaydı (Toprak, 2023: 110). Cumhuriyet’in ilanı ile yapılan çağdaş ve bilimsel atakların neticesinde kendisini gösteren antropoloji, Şevket Aziz Kansu önderliğinde hem fiziki/biyoloji hem de sosyo/kültürel antropoloji olarak temellerini atmıştır. Cumhuriyet ile birlikte tanıştığımız bu bilim; Türk Tarih Tezi çalışmaları ile kendisini göstererek, Arkeoloji ve Tarih ile iç içe çalışarak “Ulusal Tarih” yazımına katkı sağlamıştır. Ardından Türk ırkına yönelik yanlış iddiaları çürütüp Türk ırkının gerçek yerini tespit etmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Belki de en önemli işlevi olarak Antropoloji, Türk ulusunun inşası sürecinde dönemin Türk milliyetçilerine bilimsel bir dayanak olmuş Türk Milliyetçilerinin yazıları da gelecek kuşakların bilinçlenmesine yardımcı olmuştur (Münüsoğlu, 2017: 156-157).

“Türk ırkının layık olduğu yerin belirlenmesini amaçlayan bu enstitü şimdiye kadar Türkiye’de yapılmış olan antropoloji çalışmalarını bir araya getirmeyi ve gençlere antropoloji eğitimi vermeyi öncelikli görevleri arasında kabul etmekteydi” (Demirel, 2011: 129). Kurumun ilk dört yılı Karacaahmet başta olmak üzere İstanbul’daki Müslüman mezarlıklarından toplanmış kafataslarını ölçmekle geçmişti. Bu ilk verilerle genel sonuç çıkarılmış ardından yine İstanbul’daki Müslüman, Rum, Ermeni, Musevi okul öğrencilerinin gelişimlerine ait karşılaştırmalı incelemeler yapılmıştı. Bütün bu incelemeler 1925’ten itibaren çıkarılmaya başlanan Türk Antropoloji Mecmuasının ilk yedi sayısında Türkçe ve Fransızca olarak yazılmıştı (Toprak, 2023: 111). 1927 yılına gelindiğinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi dahiliye asistanı olan Dr. Şevket Aziz Kansu 1927’de antropoloji eğitimi almak üzere Paris Antropoloji Okulu’na gönderilir. 1929 yılında Türkiye’ye dönerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde ilk antropoloji dersini verir. 1933 yılına gelindiğinde Antropoloji Enstitüsü Tıp Fakültesinden Fen

Fakültesine nakledilir. Dr. Şevket Aziz Kansu, Türkiye'nin ilk antropoloji profesörü olarak atanır ve antropoloji kürsüsü kurulur. 1935 yılında kürsü topyekûn Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasıyla Ankara'ya nakledilir.

Erken Cumhuriyet döneminde antropoloji bilimi, kimilerine göre ideolojiyi kimilerine göre ise devlet politikasını yerine getirmek amacıyla kurumsal bir kimlik kazandı. Birçok bilim ile iç içe çalışmalar sürdüren antropoloji, Türkiye’de zeminini bulduktan sonra daha çok Tarih ve Arkeoloji ile etkileşim içerisinde olmuştur. Türk Tarih tezinin bilimselleşmesi adına başta Afet İnan olmak üzere birçok bilim insanı antropolojiyi tarihe yardımcı bir disiplin olarak görmüştür. Yabancı bilim insanlarından bazıları da antropoloji ile tarih ilişkisini “birbirini tamamlayan” veya “doğal ikili” olarak tanımlamaktadır. Örneğin; Herzfeld antropoloji ile tarih ilintisini “geçmiş yüzyıl boyunca cilveli bir eşli balede dans eden bir çiftte” benzetir (Sepetcioğlu, 2017: 26).

Arkeoloji ile olan ilişkisine baktığımızda; “1930’lu yıllarda antropoloji ve arkeoloji uyum içerisinde gelişen iki bilim dalı oldu. 1930’dan itibaren antropoloji uzmanları kazılarda bulunmaya başladı. 1930 yılında Chicago Üniversitesi Şark Enstitüsü’nün Alışar’da yürüttüğü kazıda Şevket Aziz Kansu “tettik azası” sıfatıyla görev alıp bizzat kazılara katılmıştır” (Toprak, 2023: 14).

“Bu yıllarda sürdürülmekte olan antropoloji çalışmalarının, Türklerin Batı ülkeleri arasındaki yerini belirlemek üzere daha çok Türk halkının morfolojik özellikleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer yandan bu durum, o yıllarda desteklenmekte olan ve Türklerin dünya uygarlıklarının gelişimindeki yerini belirleme çabasında olan Türk Tarih Tezi ile yakından ilgilidir. Türk Tarih Tezi kimi zaman ırkçı bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Ancak Türk Tarih Tezi ve Türk halkının morfolojik yapısının belirlenmeye çalışılmasındaki temel amaç, Anadolu topraklarında yaşayan eski toplumların Avrupa toplumları ile olan benzerliklerini belirleyerek, Anadolu uygarlıklarının Avrupa medeniyetine de temel oluşturduğunu kanıtlama çabasıdır...” (Demirel, 2011: 131).

İnsanlığın “doğal bilimi” olan antropoloji ülkemizde uzun yıllar kemik bilimi ırk bilimi olarak tanımlandı. Bu tanımlamanın şüphesiz ilk yıllarda devletin bir politika olarak kullandığı fizik antropoloji için geçerliydi. Antropolojinin bir diğer dalı olan sosyo-kültürel antropolojinin ülkemizdeki varlığı aslında Cumhuriyet öncesine dayanmakta ve daha çok sosyoloji ağırlıklı karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet öncesi sosyo-kültürel antropolojinin sosyoloji ile birlikte geliştiğini ve Cumhuriyet sonrası bağımsız salt bir bilim olduğunu söyleyebiliriz.

Cumhuriyet öncesine baktığımızda karşımıza çıkan isim kuşkusuz Ziya Gökalp idi. Gökalp’in yaptığı çalışmalardan da anlaşılacağı üzere kültürel kavramlar, literatür incelemeleri, folklor (halkiyat) araştırmaları, sosyo-kültürel antropolojinin ilk çalışmaları olarak değerlendirilebilir. Ziya Gökalp, kültür kavramı yerine ilk kez “hars” kavramını kullanmıştır. Gökalp, kültür ve medeniyet kavramlarını açıklayarak bu iki kavramın ortak yönleri ile farklılıklarını açıklamıştır. Aynı zamanda bu kavramlar üzerinden Türk milletinin teşkil etmesi gereken vazifeleri de belirtmiştir (Gökalp, 2018: 34). Ünlü sosyolog Durkheim’in çalışmalarından etkilendiği görülen Gökalp’in 1918 yılında kaleme aldığı Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak kitabında dil, kültür, medeniyet, milliyet ve gelenek kavramları üzerinde durmuştur. Bu bağlamda da Ziya Gökalp’e ilk Türk kültür antropoloğu diyebiliriz. Ülkemizde salt sosyo-kültürel antropolojinin 1930’lu yıllarda ortaya çıktığını, 1932 yılında Halkevlerinin açılmasıyla çalışmaların arttığını, 1940 yılında Köy Enstitülerinin kurulmasıyla ivme kazandığını görmekteyiz.

4.1.TÜRK KADIN ANTROPOLOGLAR

4.1.1.Türk Kadınının Sembol İsmi: Afet İnan

30 Ekim 1908 tarihinde Selanik'in Doyran kasabasında doğdu. Annesi Şehzade Hanım babası Osmanlı Devleti'nde fen memuru olarak çalışan İsmail Hakkı Bey'dir. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından sınavını kazandığı Kız İlk Öğretmen Okulu'na kayıt oldu. Bursa Kız Öğretmen Okulu'nu 1925 yılında bitirdikten sonra İzmir'deki Redd-i İlhak ilkokulu'na öğretmen olarak atandı. Okulun verdiği çay partisinde (11 Ekim 1925) İzmir'e gelen Atatürk ile tanışma imkânı buldu ve ona yurtdışına gidip Fransızca öğrenmek istediğini ifade etti (Yücel & Zeren, 2023:28).

1927-1928 yılları arasında Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nde yatılı olarak öğrenimini sürdürdü. Bu Fransız okulunun İnan'ın Tarih bilimine ilgi duymasında büyük rolü vardır. Okuduğu coğrafya kitabında Türkler hakkında barbar kelimesinin kullanıldığını ve Türklerden ikinci derece bir ırk olarak bahsedildiğini görünce öğretmenine, “Ne münasebet! Biz böyle değiliz! Niçin ikinci derece bir ırk olalım?” demiştir ve öğretmenin bunun umumi bir kanaat olduğunu ifade etmesi çok gücüne gider. “Kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin “Türk ulusu” inşa etme sürecinde etkin bir rol oynayan İnan, kadın haklarından eski Mısır tarihine, antropolojiden vatandaşlık eğitimine kadar tarih dışında onlarca kitap ve makale yayımlanmıştır. Temel çalışmaları Türk Tarihi üzerine olmuş bu vesileyle Cumhuriyet'in “Resmi Tarihçisi” haline gelmiştir (Münüsoğlu, 2017: 39). Afet İnan, Atatürk'ün emriyle kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin bir üyesi olarak kurumun gelişmesi için çalıştı.1935 yılına gelindiğinde Ankara Üniversitesi'nin ilk fakültesi olan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretim görevlisi olması teklifi yapılmış olup bu görevi yüksek lisans ve doktora eğitimini aldıktan sonra kabul edebileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine 14 Ekim 1935 tarihli ve 40390 sayılı yazı ile İsviçre'de bulunan Cenevre Üniversitesi Yakın Çağ ve Modern Tarih Bölümüne, Antropolog Eugene Pittard'ın yanına gönderildi (Yücel & Zeren, 2023:30).

“İsviçre'ye gönderilen İnan, 1937 yılında Atatürk'ün emri ve Türk Sağlık, Milli Savunma ve Kültür Bakanlıklarının desteğiyle, 64.000 kadın ve erkek üzerinde yapılmış olan “Türk Antropometri Anketi” sonucunda ürettiği ve “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri” başlıklı Anadolu Türklerinin antropolojisine ait doktora tezini de 1939 yılında savunmuştur (Demirel, 2011: 130). Tarih bilimine pragmatist bir anlayışla yaklaşan İnan, antropolojiyi tarihe yardımcı bir bilim dalı olarak görmüş ve özellikle yazısız dönemde yaşayan insanları anlamak, öğrenmek ve bunların irki tespitini yapmak için antropolojinin gerekliliğini savunmuştur. Her ne kadar doktora çalışmasını antropoloji alanında yapmış olsa da kendisini tarihçi olarak görmüştür. Doktorasını tamamlayan Afet İnan, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Eski Zaman Tarihi Doçent vekil olarak atandı. 1942'de Doçentlik, 1950'de ise Eski Çağ Tarihi profesörü olarak atanmıştır. Türk tarih ve kültürüne dair çok sayıda kitap, makale ve bildiri yazan İnan kendi isteğiyle 1977'de emekliye ayrıldı.

Kadın haklarından tarih ve antropolojiye kadar yaptığı çalışmalarla yeni Türk ulusunun modernleşmesine ve kurulan Cumhuriyet'te bilimin gelişmesine hizmet eden Türk kadınının sembol ismi Prof. Dr. Afet İnan 8 Haziran 1985 tarihinde 77 yaşındayken aramızdan ayrıldı.

4.1.2.Parmak İzi-Kalıtım-Irk Üçgenine Adanmışlık: Seniha Tunakan

1908 yılında İstanbul'da doğdu. Annesi Sadriye Hanım, babası Hüsnü Bey'dir. Erenköy Kız Lisesi'nden 1928 yılında mezun olduktan sonra yine aynı yıl İstanbul Darülfünun'un Biyoloji bölümüne kayıt yaptırıp 1932 yılında buradan mezun oldu. Türkiye'de antropoloji alanının kurucusu sayılan Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun asistanlığına atandı. Türkiye'nin, Türk genetiği konusunda öncü bilim kadını ve antropoloji alanında ilk kadın profesör olan Seniha Hanım 1934 Soyadı Kanunu ile Balkan köklerini atıf yapan "Tunakan" soyadını aldı (Yücel & Zeren, 2023: 110).

Doktora eğitimini, Nazi döneminin önemli bir kurumu olan Kasier Wilhelm Antropoloji, İnsan Kalıtımı ve Öjenisi Enstitüsünde tamamladı. "Seniha Tunakan, fizik antropolojisi alanında kalıtım eksenindeki uzmanlığını parmak izleri üzerinde geliştirilmiştir. 1937 yılında İstanbul'da bazı lise ve ilkokul çağında olan 120 erkek 140 kız toplam 260 öğrenciden aldığı el ve parmak izlerini incelediği çalışması 1948 yılında "Türklerde Parmak ve El İzlerinin Antropoloji Bakımından İncelenmesi" ismiyle yayımlandı" (Münüsoğlu, 2017: 112). 1941 yılında tezini tamamlayarak Türkiye'ye dönen Tunakan, Şevket Aziz Kansu'nun danışmanlığında akademik çalışmalara devam etti. Türk Tarih Kurumunun Alacahöyük kazılarında Şevket Aziz Kansu ile birlikte çalışmış ve çıkan iskeletler üzerinde incelemelerde bulunmuşlardır. Şevket Aziz Kansu bu kazılarda 1937'den itibaren yer almış olup Tunakan ile birlikte inceledikleri iskeletler 1944 yılında çıkartılanlardır. Bu iskeletler bakır çağının en eski katından çıkartılan iskeletlerdir. Tunakan, önceliğini arkeolojik araştırmalar oluştursa da fizik antropoloji ve genetik üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Kalıtım, gen ve antropolojinin içiçe olduğu çalışmalara hız veren Tunakan bu konuda iki kez Türkiye'de "ikiz doğumlar" üzerinde çalışma yürütmüştür ilk çalışmasında ikiz doğumların çoğunluğunu coğrafi bölge, iklim ve annenin yaşı vs. ile olan ilgisini dikkat çekmiştir. İkinci araştırmasında ise; İstanbul-Üsküdar Zeynep Kâmil Hastanesi'nde 1945-1956 yılları arasında meydana gelen ikiz doğumlar üzerinde araştırma yapmıştır.

Antropoloji ve Etnoloji kürsüsünde 1945 yılında Doçent, 1962 yılında Profesör olan ve parmak izi, kalıtım, ırk üçgeninde akademik çalışmalar yapan Tunakan'ın amacı; Türklerin hangi ırka yakınlık gösterdiğini ortaya koymaktır. Ona göre, parmak izleri kalıtım konusunda önemli ipuçları vermekteydi: Bu konu üzerinde yoğunlaşıp birçok başarıyı el atan Tunakan, çıkardığı makaleler ile Türk halkının genetik yapısıyla alakalı olan çalışmalara öncelik etti. Prof.Dr. Seniha Tunakan, 1973 yılında kendi isteğiyle 65 yaşında üniversiteden ayrılarak emekli oldu. 2000 yılında 92 yaşında aramızdan ayrıldı.

4.1.3.Sosyo/Kültürel Antropolojinin Kurucusu: Nermin Erdentuğ

Türkiye'nin Antropoloji alanında ilk kadın profesörü ve Etnoloji alanında Türkiye'de yazılmış ilk tezin sahibi olan Nermin Erdentuğ, I. Dünya Savaşı'nda İngilizler tarafından esir olarak Malta'ya getirilen Arnavut asıllı bir anne ile doktor bir babanın ilk çocuğu olarak 27 Aralık 1917'de Malta'da doğdu.

1936 yılında İstanbul Kız Lisesi'nden mezun olduktan sonra üniversite için aynı yıl yeni kurulan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine girerek Antropoloji kürsüsüne kayıt yaptırdı.1940 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra aynı kurumda asistan olarak kalıp

akademik kariyerine başladı. 1942 yılında kan grupları üzerine yaptığı “Türklerin Kan Grupları ve Kan Gruplarının Antropolojik Karakterlerle İlgisi Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tezi ile fiziki antropoloji alanında doktorasını tamamladı (Yücel & Zeren, 2023:95). 1948 yılında evlenerek İngiltere'ye taşınan Erdentuğ, burada Sosyal Antropoloji ile ilgili çalışmalar yaptı. Bronislaw Malinowski ve R.R. Brown'dan etkilenen Erdentuğ, daha sonra Türkiye'ye dönerek Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde “Sosyal Antropoloji ve Alan Araştırması” isimli dersleri açarak sosyal antropolojinin Türkiye'deki kurucusu oldu. Dönemin devlet politikası olan ve ırk bilimi olarak bilinen antropolojinin üzerindeki büyük yük kuşkusuz etnoloji ve sosyo-kültürel antropoloji sayesinde kalkmış olduğunu söyleyebiliriz. “Bu çerçevede Nermin Erdentuğ'un, Elâzığ'a bağlı birisi Sünni (Hal) diğeri Alevi (Sün) olan iki köyde yaptığı çalışmalar önem kazanıyor. Bu çalışmalarda Erdentuğ, geçim modelleri, gündelik hayat, yemek kültürü, barınaklar, evlenme, komşuluk ilişkileri, cinsiyet ve ahlak gibi sosyal hayatı ve doğum, sünnet evlenme ve ölümü (geçiş dönemlerini) incelemiştir (Münüsoğlu, 2017: 142-143).

Bu çalışmaları, anket ve gözlem tekniğinin yanı sıra saha/alan araştırmaları yapılarak gerçekleştirilmiştir. Emik ve etik² bakış açılarını benimseyerek alan araştırmalar yapan ilk Türk bilim kadınıdır. Yaptığı bu çalışmaları da kitaplaştırmıştır. 1960 yılında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Etnoloji alanında profesör oldu ve 1961 yılında bağımsız bir Etnolojik kürsüsü kurdu. Atatürk'ün yapmış olduğu reformist atılımları ve inkılapları sosyo-kültürel antropoloji açısından analiz eden Erdentuğ'un önemle üzerinde durduğu diğer konu ise ilerde “kalkınma” meselesidir. Antropolojik açıdan kalkınma gereksinimlerini açıklamış ve kültür ile kalkınma ortaklığına değinmiştir.

Türk bilim hayatına antropolojiyi dahil etmek için çaba sarf eden ve Türkiye'de ilk kez “teknolojik gelişme” yerine “sosyal-teknolojik gelişme” kavramını kullanan ayrıca “kültür siperliği” kavramının literatüre girmesini sağlayan Nermin Erdentuğ'dur. Erdentuğ, 26 Haziran 2000 tarihinde 83 yaşındayken aramızdan ayrıldı.

5.SONUÇ

Türkiye'de siyasal, toplumsal ve kültürel alanda gerçekleştirilen reformist hareketlerde Türk kadını her zaman aktif rol almıştır. Atatürk'ün 1931 yılında Darülfünun'u çağdaş ve dönemin bilimsel gelişmelerine ayak uyduracak bir konuma gelmesi için atılan adımlar radikal bir başlangıç olmuştur. Kadın-erkek fark etmeksizin yabancı memleketlere gönderilen Türk öğrenciler birçok alanda bilimsel uzmanlıklarını alarak ülkesine dönmüş ve yeni ilim yuvasın da çalışmalarına başlamışlardır. Ulus devlet anlayışı içerisinde Türk dil ve kültürü ön planda tutularak gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda birçok Türk kadını görmek mümkün olmuştur. Bu bağlamda Erken Cumhuriyet döneminde gerçekleşen bilimsel atılımlar birçok bilimin Türkiye'de söz sahibi olmasına vesile olmuştur. Kuşkusuz dönemin en çarpıcı ve en gözde bilimi antropolojidir. Türk Tarih Tezi ile önemi artan ve ideolojik bir başlangıç ile hayatımıza giren antropoloji, sosyal bilimler içerisinde insanı bu denli geniş bir yelpazeye de incelemesi açısından önemlidir. Nitekim bir görevi İfa etmek adına ülkemizde yer edinen antropolojinin birçok uygarlığa ve kültüre ev sahipliği yapmış bu topraklarda değersiz görülmesi veya göz ardı edilmesi düşünülemezdi.

² Antropoloji'nin alan araştırması yönteminde iki yaklaşım vardır. Bunlar; araştırılan grubun içinden onların gözüyle bakmayı ifade eden “emik” ve dışarıdan bakış olarak nitelenebilecek, görece daha tarafsız olma iddiası taşıyan “etik”tir (Münüsoğlu, 2017, s.143).

Bu çalışmada; batı tarafından ortaya atılan Türklerin “ikincil ırka ve mongol lekesine” sahip bir millet olduğu gibi mesnetsiz iddiaların çürütülmesi ve Türklerin hak ettiği konumunu göstermek adına yapılan Türk Tarih Tezi çalışmalarının önemli bir kolunu oluşturan antropoloji biliminin serüveni ele alınmıştır. Bir yönüyle de Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara vermiş olduğu hakların sözde kalmadığını dönemin gözde bilimi olan antropoloji bağlamında gösterilmiştir.

DECLARATION OF THE AUTHOR

Declaration of Contribution Rate: %100

REFERENCES

- Akın, G. (2002). Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk antropolojik çalışmalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42:1-2.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (2006). Atatürk Araştırma Merkezi. C. I-III.
- Atsız, H. N. (1942). Bozkurt. S.7.
- Demirbaş, İ. & Özalp, M. T. (2022). Türkiye cumhuriyet dönemi eğitim politikaları (1923-1950). *Tarih Okulu Dergisi*, 59: 2604-2626.
- Demirel, F. A. (2011). Türkiye antropolojisinin tarihçesi ve gelişimi üzerine. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 3(4): 128-134.
- Erdem, A. R. (2012). Atatürk'ün liderliğinde üniversite reformu: Yükseköğretim ve bilim tarihimizde dönüm noktası. *Belgi Dergisi*, 2(4): 376-388.
- Erdem, A. R. (2015). Atatürk'ün kadın ve kadın eğitime verdiği önem. *Belgi Dergisi*, 9; 1266-1277.
- Eriksen, T. H. (2015). Küçük yerler, büyük meseleler sosyal ve kültürel antropoloji (Çev. A.E. Koca). Birleşik Yayınları. (Eserin orijinali 1995'de yayımlandı.)
- Eriksen T. H. & Nielsen, F. S. (2022). Antropoloji tarihi (Çev. A. Bora). İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı.)
- Gökalp, Z. (2018). Türkçülüğün esasları. Karbon Yayınevi.
- Irmak, S. (1984). Atatürk'ü anarken. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1).
- Kanber, Y. F. (2021). Türkiye'de sosyal antropolojinin gelişimi ve Bozkurt Güvenç'in antropolojik yaklaşımı. Basılmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Kaplan, M. (2020). Antropolojinin konusu ve alanı. Z. N. Nahya (Der.). Eğitim antropoloji: Sosyal, kültürel, linguistik ve etnografik boyutlarıyla eğitim, s.27-45. Nobel Akademik Yayınları
- Kocatürk, U. (1984). Atatürk'ün fikir ve düşünceleri. *Atatürk Araştırma Merkezi*.
- Kuyaksil, A. (2009). Türk anayasalarında kadın hakları ve gelişimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11).

- Münüsoğlu, H. (2017). Irk lekesi: Türkiye'de antropolojinin kurulma ve kurumsallaşma sorunlarına tarihsel bir yaklaşım: DTCF örneği. (1. Baskı). Heretik Yayınları.
- Özata, M. (2005). Mustafa kemal atatürk bilim ve üniversite (1. Baskı). Umay Yayınları.
- Selçuk, H. (2020). Selenge'den Tuna'ya Türk kültür tarihine dair notlar. Çizgi Kitabevi.
- Sepetcioğlu, T. E. (2017). Etno tarih üç köy. Gece Kitaplığı.
- Sivrioğlu, T. (2024). Atatürk ve arkeoloji Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bir disiplin evrimi. Epsilon Yayınevi.
- Uğural, C. (2016). Cumhuriyetin bilim ve teknoloji politikası (1923-1950). *Dört Öge Dergisi*, 5(10):113-132.
- Uydu Yücel, M. & Zeren. M. E. (2023). Cumhuriyetin 10. yılında 100 inci kalem. İdeal Kültür Yayıncılık.
- Toprak, Z. (2019). Cumhuriyet ve antropoloji (3. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tunakan, S. (1949). Türk tarih kurumu Alacahöyük kazılarında şimdiye kadar çıkarılan iskeletler üzerinde yapılan incelemelerin bibliyografyası. *Belleten*, 13(50), 339-340.
- Tunakan, S. (1957). Memleketimizde ikiz doğumları üzerinde ikinci araştırma. *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33:513-517.
- Yıldırım, H. & Aygün, A. (2023). Anakronizm ve bilimsel tefsir. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 233-252. <https://doi.org/10.58568/firatilahiyat.1346705>
- Zafer. A. B. (2013). Cumhuriyet ile birlikte değişen Türk aile yapısı ve kadının durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 24.

NAVIGATING RESILIENT INFLATION: MONETARY POLICY RESPONSES AND THE
MACROECONOMIC DETERMINANTS OF PERSISTENCE IN TURKEYDİRENÇLİ ENFLASYONLA BAŞA ÇIKMA: PARA POLİTİKASI TEPKİLERİ VE TÜRKİYE'DE
KALICILIĞIN MAKROEKONOMİK BELİRLEYİCİLERİSeyhun TUTGUN¹

Araştırma Makalesi/Research Article		DOI: 10.5281/zenodo.15769429
Gönderi Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Online Yayın Tarihi/Published
05/06/2025	14/06/2025	30/06/2025
Atıf/Cited in: Tutgun, S. (2025), Navigating Resilient Inflation: Monetary Policy Responses and The Macroeconomic Determinants of Persistence In Turkey, <i>Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)</i> , 3(1), 34-52.		

ABSTRACT

The confluence of factors such as the emergence of inflationary pressures, the structural persistence of inflation dynamics, sensitivity to implemented policies, and the impact of both domestic and external shocks, contributes to the chronic nature of inflation. Inflation persistence can be defined as the continuation of inflation in response to shocks, notwithstanding policy interventions. In this context, the theoretical framework of the study is grounded in the tenets of the Monetarist and New Keynesian schools of thought. This study empirically investigates the determinants of inflation persistence within the Turkish economy, covering the period from 2005Q1 to 2023Q4. Consequently, the analytical model incorporates the following variables: the inflation rate, broad money supply (M2), the policy interest rate, the nominal exchange rate, and the output gap. The stationarity of the variables employed in the study was assessed using the ADF unit root test. The presence of a long-run cointegrating relationship was examined via the ARDL bounds test, and causality was investigated using the Toda-Yamamoto test. The findings derived from the empirical analysis indicate that the nominal exchange rate exerts the most significant long-run impact on inflation. This is followed, in order of magnitude, by the output gap and the policy interest rate. The results suggest that among the factors shaping and determining inflation in the Turkish economy, demand-side pressures and exchange rate pass-through effects are robust, whereas policy credibility appears to be weak. In this regard, the study underscores the necessity for policymakers to acknowledge and address the strengthening of the monetary policy transmission mechanism, which would aid in mitigating the structural impacts of chronic inflation.

Keywords: Inflation Resilience, ARDL Bounds Testing, Exchange Rate Pass-Through, Monetary Policy, Turkish Economy .

JEL Classification Codes: E30, E31, E40, E51, C11.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis, tutgunseyhun@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-7328-1294.

Öz

Enflasyonist baskıların ortaya çıkması, enflasyonun dinamiklerinin yapısal kalıcılığı, uygulanan politikalara duyarlılık gibi sebepler ile birlikte ülke içinden ve dışından gelen şokların etkisi, enflasyonu kronik hale getirmektedir. Enflasyon direnci, politika müdahalelerine rağmen enflasyonun şoklara tepki vererek devam etmesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın kuramsal çerçevesi Monetarist ve Yeni Keynesyen ekolün teorik temellerine dayanmaktadır. Türkiye ekonomisinde enflasyon direncinin belirleyicileri kapsamında yapılan bu çalışma 2005Q1-2023Q4 yılları arası dönemi ampirik olarak incelenmektedir. Buna göre analiz için gerekli modelde enflasyon oranı, geniş para arzı (M2), politika faizi, nominal döviz kuru ve çıktı açığı değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlığı ADF birim kök testi ile; uzun dönem eşbütünleşik ilişkinin durumu ARDL sınır testi ile; nedensellik durumu Toda-Yamamoto testi ile sınanmıştır. Ampirik analiz neticesinde elde edilen bulgular enflasyon değişkeni üzerinde en güçlü uzun dönem etkisinin döviz kuru değişkeninde meydana geldiğini göstermektedir. Sırasıyla bunu çıktı açığı ve politika faizi izlediği görülmektedir. Sonuçlar, Türkiye ekonomisinde enflasyonu şekillendiren ve belirleyen unsurların arasında talep yönlü baskıların ve kur geçişkenliğinin güçlü; politika güvenilirliğinin ise zayıf olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, para politikası mekanizmasının güçlendirilmesinin bilinmesi, politika yapıcılar açısından dikkate alınması gerektiğini ve kronik enflasyon hastalığının yapısal etkilerinden kurtulmaya fayda sağlayacağını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon Direnci, ARDL Sınır Testi, Döviz Kuru Geçişkenliği, Para Politikası, Türkiye Ekonomisi

JEL Sınıflandırma Kodları: E30, E31, E40, E51, C11.

1. INTRODUCTION

The phenomenon of inflation, characterized as a discernible and sustained rise in the general level of prices within an economy, can constitute a primary macroeconomic challenge, particularly in less developed nations (Mishkin, 2015). Turkey, historically grappling with inflation, successfully curbed inflation rates to single digits in the early 2000s, a consequence of stringent fiscal and monetary policies. However, commencing in 2017, a confluence of domestic and external economic shocks propelled inflation first into double digits and subsequently, during certain periods, towards levels approaching triple digits, occasionally characterized as hyperinflation (TÜİK, 2023).

The persistently high inflation rate, exacerbated by the currency crisis of 2018 in conjunction with the low-interest-rate policy pursued post-2001, has re-emerged as a significant macroeconomic concern in recent years. For instance, in October 2022, the consumer price index reached 85.5%, marking its highest level in 24 years, exemplifying this predicament. In this context, the imperative of achieving price stability, understood as controlling the general price level, has brought economic discussions concerning money back to the forefront, centering on the concept of inflation resilience.

A review of the literature reveals the recent emergence of "inflation resilience," a concept that offers insights into the responsiveness of the general price level to shocks and gauges the extent to which an economy can withstand prevailing inflationary pressures. Stated differently, inflation resilience not only serves as a litmus test for the efficacy of fiscal and monetary policies but also possesses the capacity to illuminate the structural characteristics of pricing behavior within the given economy (Cecchetti & Schoenholtz, 2021). In this vein, inflation resilience also signifies that inflation becomes more "sticky" over time, failing to decline despite policy interventions aimed at price control. This situation is notably aggravated when economic expectations deteriorate following exchange rate shocks, and when unforeseeable policy decisions are made, thereby contributing further to the entrenchment of inflation.

Within the specific context of Turkey, the most prominent indicators among the fundamental determinants of inflation include exchange rate fluctuations, expansions in the money supply, policy interest rates, and domestic demand indicators (Koçoğlu, 2023; Karahan, 2020). Furthermore, the varying impact of these variables on inflation across different periods is noteworthy. For example, external shocks such as currency shocks or increases in oil prices, and internal shocks like surges in public expenditure and demand, can destabilize the economy to different degrees depending on the period. Consequently, understanding which factors predominantly shape inflation in the Turkish economy and how they do so is of critical economic importance.

This study, encompassing the period 2005-2023 for the Turkish economy and utilizing quarterly data for analysis, aims to analyze the impact of money supply (M2), exchange rate (EXF), policy interest rate (INT), and output gap (GAP) variables on inflation (INF) using time-series empirical methods. The ARDL bounds test was employed to ascertain the long-run cointegrating relationship between the variables; the Toda-Yamamoto test was used to determine causality; and the ADF unit root test was applied to identify the stationarity level of the series.

2. THEORETICAL AND CONCEPTUAL FRAMEWORK

Inflation is widely regarded as the primary indicator of price stability in economies, particularly in developing countries. However, beyond the level of inflation, understanding an economy's resilience to inflationary pressures is also crucial for policy effectiveness. Accordingly, the concept of inflation resilience, which has gained prominence in recent literature, is accepted as a notion that provides clues about the degree of deviation in inflation resulting from both internal and external shocks, and the correctability of this distortion and deviation through relevant policy instruments (Cecchetti & Schoenholtz, 2021).

2.1. Classical and Modern Determinants of Inflation

According to the classical economic approach, notably the Monetarist school, inflation is posited to be "always and everywhere a monetary phenomenon" (Friedman, 1968). The fundamental premise underlying this view is that an uncontrolled, continuous increase in the money supply leads to a rise in the general price level. However, the reasons why this assertion may not fully hold in developing countries imply that the cause-and-effect relationship between money supply and inflation is not solely sufficient (Altay & Demir, 2013).

In contrast, the modern Keynesian approach posits that the determinants of inflation include factors such as wage and price rigidities, as well as the output gap and expectations, based on microeconomic foundations. According to the Phillips curve, a stronger inflationary tendency is acknowledged during periods when the output gap, defined as the economy growing above its potential, is positive (Koçoğlu, 2023). This perspective, which internalizes inflationary expectations along with demand-side pressures, is known to retain its validity in countries with growth potential like Turkey.

2.2. Exchange Rate Pass-Through

Exchange rate pass-through, which holds a significant place among the determinants of inflation, particularly in open economies, exerts upward pressure on inflation by directly increasing the costs of imported goods and services. This pass-through effect is especially pronounced in economies sensitive to exchange rates and with high import dependency, particularly during crisis periods (Çiftçi & Yılmaz, 2018). Inflation, triggered upwards by an increase in the exchange rate, can also affect the prices of goods and services through expectations, potentially resulting in an inflationary price spiral (Akçay, 2021).

2.3. Policy Interest Rate and Monetary Policy Transmission

The policy interest rate is recognized as one of the most effective primary tools for countries in their fight against inflation. This is attributed to the interest rate's ability to influence liquidity, thereby guiding current expectations and demand conditions. According to the classical school, an increase in interest rates can be used as a tool to control inflation by curtailing credit expansion. However, routinely implemented monetary policies in Turkey can sometimes lead to a weakening of this relationship (Işık, Mert, & Ulug, 2025).

2.4. Policy Interest Rate and Monetary Policy Transmission

The stickiness of inflation in an economy can stem from the projection of past price developments onto the future by relevant economic units. For instance, consumers who act on the assumption that a past period of high inflation will persist into the future can diminish the effectiveness of policy tools, thereby fostering inflation resilience against the prevailing situation. It is surmised that the primary cause of this effect may originate from the unsuccessful application of expectation management methods (Cecchetti & Schoenholtz, 2021). In short, the recently observed surge in inflationary expectations in Turkey is known to complicate efforts to reduce inflation and is considered a structural impediment.

2.5. Variable Selection Based on Theoretical Foundations

A review of economic literature and theoretical underpinnings indicates that the following variables are generally employed and accepted in econometric analyses for investigating inflation resilience in the Turkish economy, and have yielded significant results:

Table 1. Variable Selection Based on Theoretical Foundations

Variable	Theoretical Basis	Expected Effect
Money Supply (M2)	Monetarist Approach	Positive
Exchange Rate (USD/TRY)	Pass-Through Effect; Cost-Push Inflation	Positive
Policy Interest Rate (INT)	Monetary Policy Transmission Mechanism	Negative
Output Gap (GAP)	New Keynesian Phillips Curve (NKPC)	Positive
Inflation (INF)	Dependent Variable	—

The variables, presented in Table 1 and identified in alignment with established literature and theoretical frameworks, were subjected to empirical analysis utilizing the ARDL model and Toda-Yamamoto tests.

3. LITERATURE REVIEW

It is widely acknowledged that the causes and structural characteristics of inflation constitute a central focus of macroeconomic research in virtually all developed and developing nations. Particularly in economies such as Turkey, which possess a protracted history of high inflation, the determinants and persistence of this phenomenon are considered strategic areas of analysis by both policymakers and academics. Consequently, in addition to macroeconomic variables intrinsically linked to inflation, such as money supply, policy interest rate, output gap, and exchange rate, the concept of inflation resilience has also frequently appeared in recent literature.

According to Friedman (1968), inflation is purely a monetary phenomenon, defined as an increase in the general price level resulting from a continuous expansion of the money

supply. This view, forming the cornerstone of the Monetarist school, also posits a strong and linear correlation between inflation and money supply. Notwithstanding this assertion, discussions regarding the magnitude and direction of this relationship in developing countries underscore the importance of nuance in interpreting this perspective.

Karahan (2020), in his study utilizing quarterly data for the period 2006–2018, found that the impact of an increase in money supply on inflation was less than anticipated. This finding suggests that the money supply-inflation nexus does not exert a uniform effect across all countries or all time periods.

Altay and Demir (2013), employing time-series methods, analyzed the relationship between money supply and inflation for the period 1987–2011. They reported that an increase in money supply significantly elevated inflation, but noted that the magnitude and impact of this increase varied across different periods.

Akçay (2021), investigating the impact of exchange rate shocks on inflation, determined that in open economies, particularly those with intensive use of imported inputs, such shocks exert pressure on inflation and leave lasting effects. The study concluded that this impact is more pronounced during periods of structural breaks in the national economy.

Çiftçi and Yılmaz (2018) highlighted in their work that exchange rate pass-through intensifies excessively during crisis periods, stating that a 10% increase in the exchange rate leads to a 3-4% rise in inflation. These results imply that exchange rate volatility is a significant contributor to the emergence of inflation persistence in the Turkish economy.

Koçoğlu (2023), using monthly data for the period 2000–2021, demonstrated that exchange rate pass-through, cost shocks, and demand-side pressures render the inflationary process more distinct. However, the most significant finding of the study was the statistically significant and positive impact of the output gap on inflation.

Işık et al. (2025) examined the bidirectional relationship between the interest rate and the inflation variable. The empirical findings indicated that the effect of interest rates on inflation is statistically lagged and weak. Conversely, when considering the impact of inflation on interest rates, it was found to influence the decisions of authorities responsible for setting interest rate levels. This situation, where the relationship between interest rates and inflation in the Turkish economy deviates from theoretical underpinnings and yields different outcomes, may also signify weak policy credibility within the country's economy.

A review of the literature underscores that variables such as the output gap and exchange rate are influential in the formation of inflation in the Turkish economy. However, it is understood that the impact coefficient of traditional and classical instruments like money supply and interest rates on inflation varies according to prevailing periodic conditions. In this context, the development of inflation persistence appears to be directly linked to exchange rate pass-through, expectations, and policy credibility.

4. METHODOLOGY

In this study, which aims to measure the parameters through which inflation resilience affects the Turkish economy, the dataset for the determinants of inflation—namely, the

exchange rate, policy interest rate, and output gap—was compiled using quarterly data spanning the period 2005:Q1–2023:Q4. The use of a quarterly dataset provides meaningful and consistent results for the measurement of long-run macroeconomic variables. Information regarding the variables employed in the study can be summarized as follows:

Inflation (CPI): Expressed as the annual percentage change in the inflation rate compared to the same period of the previous year. Data sourced from the Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) Electronic Data Delivery System (EVDS) are based on figures from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT).

Money Supply (M2): The M2 money supply dataset, obtained by adding time deposits to M1 money supply, is denominated in billions of Turkish Lira. Values for the 2005–2017 period were compiled from CBRT statistics, while post-2018 data were gathered and compiled from the CBRT's money and banking statistics bulletins.

Exchange Rate (USD/TRY): The exchange rate data, representing the value of 1 US dollar in Turkish Lira, were obtained from the CBRT EVDS database.

Policy Interest Rate: The policy interest rate variable, representing the CBRT's one-week repo auction rate, was utilized with values obtained as of the end of each quarterly period. Data were procured from the CBRT EVDS database.

Output Gap: The output gap was calculated using the Real Gross Domestic Product (RGDP) dataset, which was seasonally adjusted. Data were sourced from the national income statistics on the TURKSTAT website.

The table containing information about the variables is arranged as follows:

Table 2. Definitions and Sources of Variables Employed

Variable	Definition	Source	Unit
INF	Annual Percentage Change in CPI	TURKSTAT	%
M2	Broad Money Supply	CBRT	Billion TRY (log)
EXR	Nominal Exchange Rate (USD/TRY)	CBRT	TRY (log)
INT	Policy Interest Rate	CBRT	%
GAP	Output Gap	TURKSTAT	%

The descriptive statistics incorporated within the empirical analysis furnish information regarding the variables utilized in the study, thereby aiding in the comprehension of the datasets employed and the constructed model prior to its formal establishment. In this context, the descriptive statistics pertaining to the variables are presented in Table 3 below. Table 3, which contains descriptive information about each variable, individually displays the mean, standard deviation, minimum, and maximum values. Accordingly, the inflation rate (INF) exhibited significant volatility during the period under review, fluctuating between a minimum of %4.2 and a maximum of %85.5. Similarly, the exchange rate (EXR) and the policy interest rate (INT) also traversed a wide band. The output gap (GAP), conversely, by assuming both positive and negative values, reflects the impact of economic cycles.

While this study provides a robust empirical analysis through the ARDL framework, it is crucial to acknowledge its potential limitations to ensure a balanced interpretation of the findings. Firstly, the model may be susceptible to omitted variable bias. Factors such as global commodity and energy price shocks, shifts in fiscal policy stance, and measures of political or institutional uncertainty, which were not explicitly included, could also hold significant explanatory power for inflation dynamics in an open economy like Turkey (Baharumshah, Slesman, & Wohar, 2016). Secondly, the analysis period (2005Q1–2023Q4) encompasses significant structural breaks, including the 2008 global financial crisis, the 2018 currency crisis, and the COVID-19 pandemic. Such breaks can potentially affect the stability of the long-run cointegrating relationships. Although a detailed analysis of these breaks is beyond the scope of this paper, future research employing econometric techniques that explicitly account for structural breaks could offer deeper insights and verify the stability of the reported coefficients (Balcilar, Ozdemir, & Arslanturk, 2010). Acknowledging these limitations frames the current results as a significant, yet not exhaustive, explanation of inflation persistence in Turkey.

Table 3. Descriptive Statistics for the Variables (2005Q1 – 2023Q4)

Variable	Mean	Std. Dev.	Min.	Max.	Description
Inflation (INF)	18.7	21.3	4.2	85.5	Annual CPI Inflation Rate (%)
Money Supply (M2)	13.2	1.7	10.4	16.4	Logarithmic M2 Money Supply (Billion TRY)
Exch. Rate (EXR)	5.6	4.1	1.3	18.9	Logarithmic USD/TRY Exchange Rate
Policy Rate (INT)	12.4	6.3	6.5	24.0	CBRT Policy Interest Rate (%)
Output Gap (GAP)	-0.3	3.2	-10.1	5.2	Output Gap (%)

The datasets prepared for the methodologies employed in the empirical analysis were sequentially utilized in unit root, cointegration, and causality tests to derive empirical evidence. All computations were performed with the aid of EViews and Stata statistical software packages, and the results have been interpreted and discussed in the findings section, supported by tables and graphs.

5. FINDINGS

Prior to presenting the empirical findings, the dataset employed in the analysis was initially examined graphically. Subsequently, the empirical findings were interpreted and evaluated.

5.1. Determinants of Inflation in Turkey: A Graphical Examination (2005–2023)

Figure 1. Inflation and the USD/TRY Exchange Rate (2005Q1 – 2023Q4)

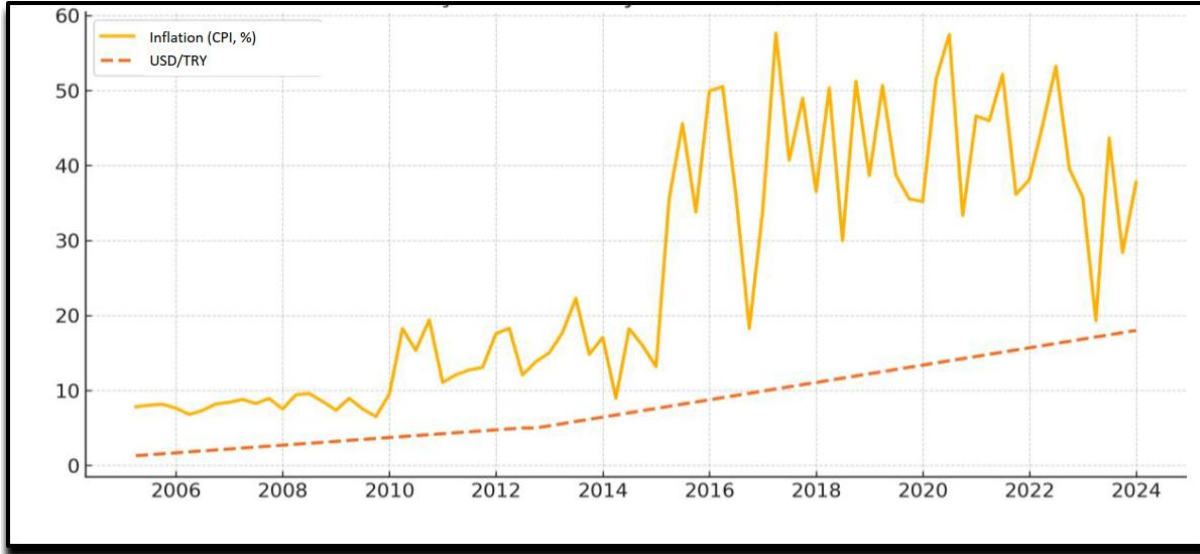
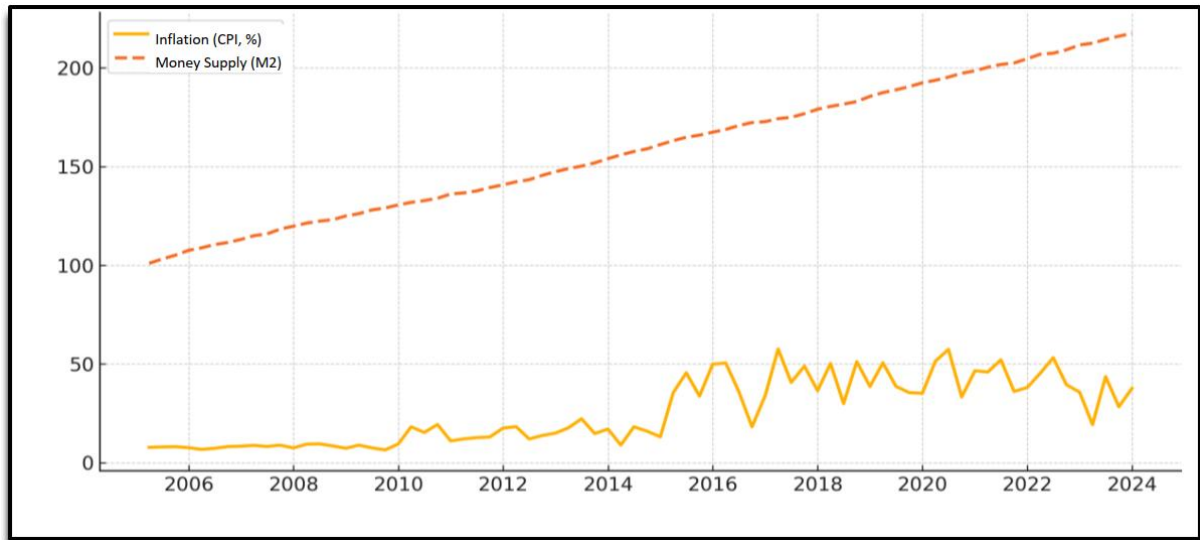


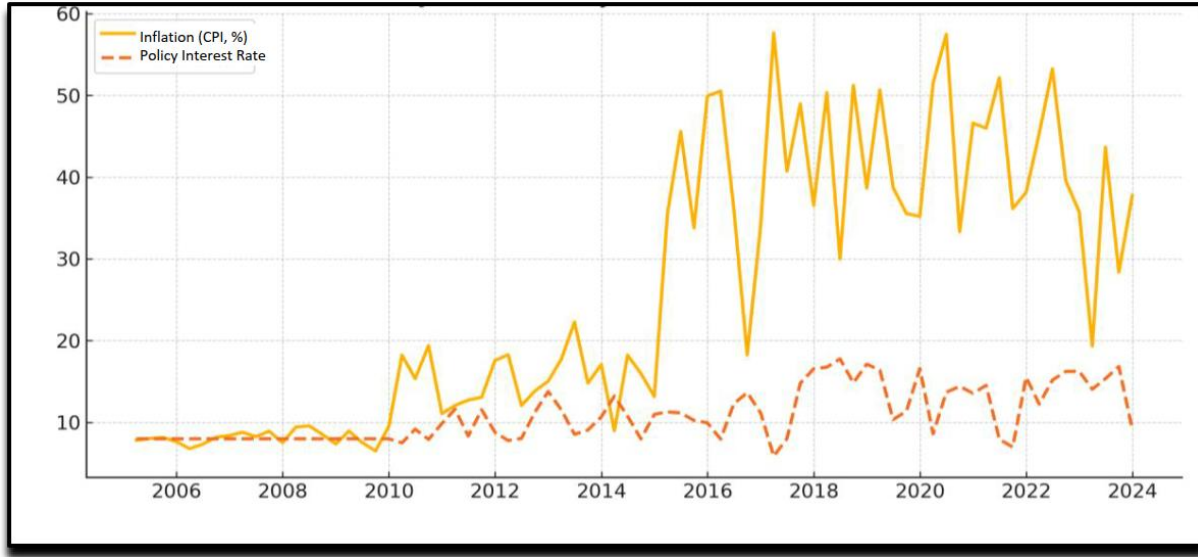
Figure 1 illustrates the relationship between Turkey's annual Consumer Price Index (CPI), an indicator of inflation, and the exchange rate, representing the value of the US dollar against the Turkish Lira. Observing Figure 1, the inflation-exchange rate relationship, which has followed a fluctuating upward trend over the years, appears to have particularly contributed to inflation following surges in the exchange rate, notably after 2018 and 2021. These observations provide evidence of the detrimental impact of exchange rate pass-through on inflation.

Figure 2. Inflation and Money Supply (M2) (2005Q1 – 2023Q4)



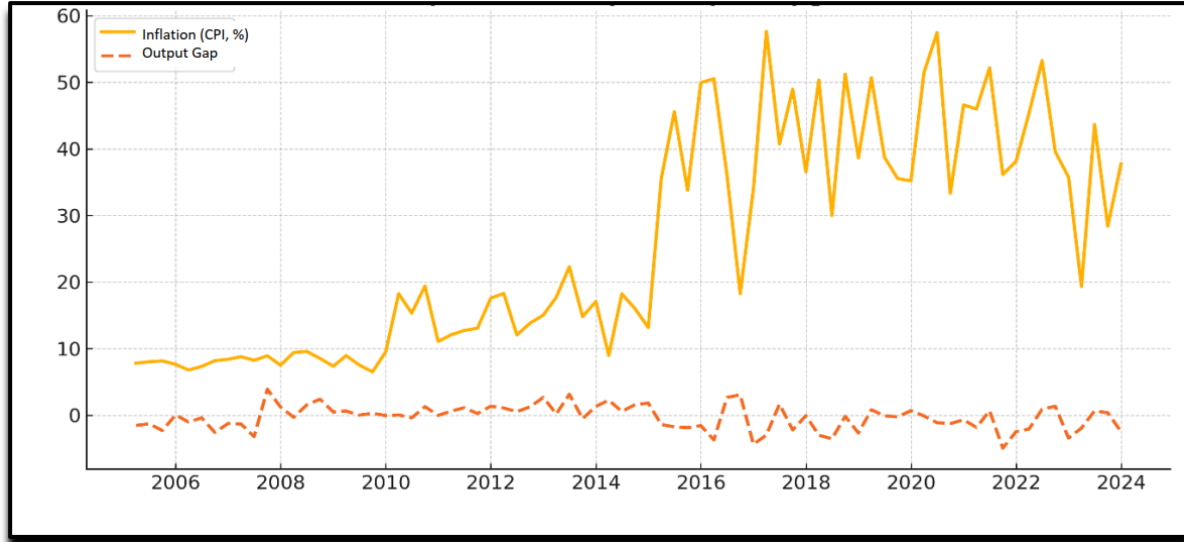
Examining Figure 2, which depicts the relationship between broad money supply (M2) and the inflation variable, it is discernible that despite an indirect and somewhat tenuous connection, increases in the money supply tend to exert an upward pressure on inflation in the long run. These findings suggest that while monetary growth is a relevant factor in explaining inflation, it is insufficient as a sole explanatory variable.

Figure 3. Inflation and the Policy Interest Rate (2005Q1 – 2023Q4)



A review of Figure 3, illustrating the relationship between inflation and the policy interest rate, indicates that increases in interest rates possess the potential to maintain inflation within certain bounds. However, in the Turkish case, this relationship does not appear robust, and an increase in the interest rate variable does not consistently translate into a reduction in inflation; indeed, it is plausible that increases in interest rates are observed subsequent to the inflationary process.

Figure 4. Inflation and the Output Gap (2005Q1 – 2023Q4)



Considering Figure 4, which shows the relationship between inflation and the output gap, it is evident that during periods of a positive output gap, signifying growth above potential, inflation tends to rise concomitantly. These observations offer evidence that domestic demand influences inflation. All the graphical findings presented above are consistent with the cointegration and causality test results detailed in the empirical section of this study, yet

they also suggest that inflation tends to move more closely in tandem with money supply and the exchange rate.

5.2. Empirical Findings

5.2.1. Unit Root Test Results

In econometric analyses, tests that measure the stationarity level of series, commonly referred to as unit root tests, are of considerable importance for yielding meaningful, consistent, and unbiased results (Coşkun et al., 2023: 367). If the series corresponding to the variables constituting the model contain a unit root at their level values, then their first differences, and if necessary, second differences, are taken to achieve stationarity. The stationarity of series at their level values is denoted as $I(0)$ in the literature; stationarity after taking their first differences is denoted as $I(1)$; and stationarity after taking their second differences is denoted as $I(2)$ (Çelik et al., 2020: 94).

Among the unit root tests used to analyze the stationarity level of variables, the ADF test is one of the most popular. The results of the analysis conducted to determine whether the variables used in the study possess a unit root are presented in Table 4 below. According to the ADF unit root test results presented in Table 4, the inflation rate does not contain a unit root in the model with a constant, as its test statistic exceeded the critical value. This implies that the series is stationary at its level value ($I(0)$). Since the money supply (M2) variable possessed a unit root at its level value, it was rendered stationary by taking its first difference ($I(1)$). The exchange rate (TRY/USD) series was also purged of a unit root by including a trend and taking its first difference ($I(1)$). The policy interest rate variable achieved stationarity at the 5% significance level after its first difference was taken, while the output gap was found to be stationary at its level value at the 1% significance level, without differencing. This outcome suggests the presence of a long-run cointegrating relationship between inflation and its explanatory variables.

Table 4. ADF Unit Root Test Results

Variable	Level	First Difference	Stationarity / Order of Integration
INF	Significant at 1%	—	$I(0)$
M2	Insignificant	Significant at 1%	$I(1)$
EXR	Insignificant	Significant at 1%	$I(1)$
INT	Insignificant	Significant at 5%	$I(1)$
GAP	Significant at 1%	—	$I(0)$

5.2.2.ARD L Cointegration Test Results

The ARDL cointegration test, developed by Pesaran et al. (2001), is recognized as one of the frequently utilized cointegration tests due to its capacity to yield significant results even when the series corresponding to the variables constituting the model exhibit different levels of stationarity ($I(0)$ and $I(1)$). In this respect, it can test for a long-run relationship even if the series are $I(0)$ or $I(1)$. The existence of a long-run relationship between inflation and the variables of money supply, exchange rate, policy interest rate, and output gap at the 5% significance level is determined by comparing the critical value with the F-statistic. Accordingly, if the obtained test result, the F-statistic, is greater than the upper bound critical value, the presence of cointegration among the series in the long run is accepted. Once the existence of a cointegrating relationship is established, an ARDL model is constructed by obtaining long-run coefficient estimates between the inflation variable and the other determinant variables. Based on this, the test results determined the optimal lag structure as ARDL(1,1,1,0,1) according to the Akaike Information Criterion. This lag structure is understood as 1 lag for inflation, 1 lag for money supply, 1 lag for the exchange rate, 0 lags for the policy interest rate, and 1 lag for the output gap. According to Table 5, since the F-statistic result is 5.85, which is greater than the upper bound of 4.01 at the 5% significance level, it signifies the existence of a balanced and statistically significant cointegrating relationship among the variables in the long run.

The ARDL bounds test is employed to examine the long-run cointegrating relationship between the inflation variable (INF) and the selected determinants. The optimal lag structure, determined according to the Akaike Information Criterion (AIC), was identified as ARDL(1,1,1,0,1). The findings obtained from the analysis are presented in Table 5 below. According to Table 5, the econometric significance of the cointegrating relationship between the variables also implies that the variables and inflation converge towards a consistent equilibrium path in the long run. For instance, in the short run, inflation may deviate from equilibrium as a consequence of economic shocks; however, in the long run, it will revert to equilibrium by moving in concert with other determinants, principally the exchange rate. Understanding the impact of these determinants is considered among the important findings for comprehending the sources of inflation persistence. Thus, the presence and impact strength of the fundamental variables causing inflation can be utilized in guiding inflation in the long term.

Table 5. ARDL Long-Run Coefficient Estimates

Variable	Coefficient	t-statistic	Significance
M2	+0.08	1.15	($p > 0.10$)
EXR	+0.47	4.32	***
INT	-0.10	1.98	**
GAP	+0.36	2.20	**
Constant	+2.10	—	—

Notes: ***, *, and * denote significance at the 1%, 5%, and 10% levels, respectively. ($p > 0.10$) indicates that the coefficient is not statistically significant at conventional levels.

Table 6 presents the long-run coefficient estimation data obtained from the ARDL model as follows:

Table 6. ARDL Model Long-Run Coefficient Estimates (2005-2023)

Variable	Long-Run Coefficient	t-statistic	Significance
Money Supply (M2)	+0.08	1.15	*
Exchange Rate (USD/TRY)	+0.47	4.32	***
Policy Interest Rate (%)	-0.10	1.98	**
Output Gap (%)	+0.36	2.20	**
Constant	+2.10	—	—

Notes: ***, *, and * denote significance at the 1%, 5%, and 10% levels, respectively. ($p > 0.10$) indicates that the coefficient is not statistically significant at conventional levels.

Observing Table 6, it is evident that the exchange rate exerts the most potent long-run influence on inflation. For instance, a sustained 10% appreciation in the exchange rate is understood to precipitate a 4.7% increase in the annual inflation rate over the long term. This implies that currency shocks are among the primary factors fueling inflation within the Turkish economy. An illustrative example of this is the 44% depreciation of the Lira following the policy interest rate cuts in 2021, which corresponded with an 85% surge in inflation. Upon examination of Table 6, all variables, with the exception of the money supply variable, yield statistically significant results in the long run. The interest rate variable exhibits a statistically significant negative effect, whereas the other variables demonstrate a positive influence. However, among these variables, the exchange rate is identified as the parameter with the most substantial impact on inflation.

Considering the results for the output gap, the coefficient is positive and statistically significant. The findings indicate that a one-percentage-point increase in the output gap leads to a 0.36-percentage-point rise in inflation in the long run. This points to the existence of demand-pull inflationary pressures. When considering Turkey's economic structure, these results align with the observation that inflation tends to increase during periods of high economic growth and decrease during periods of recession. For example, during the rapid growth phases post-2010, inflation escalated to double-digit figures, whereas during the recessionary period post-2019, a decline in inflation was observed concurrently with the output gap turning negative.

The policy interest rate coefficient is -0.10 for the long run at the 5% significance level. These results imply that a 1-percentage-point increase in interest rates reduces inflation by 0.10 percentage points in the long run. This outcome suggests that monetary policy instruments do have an impact on inflation, albeit a limited one. Consequently, it can be inferred that an interest rate hike might induce a more pronounced effect by indirectly influencing currency stability, thereby aiding in the control of inflation. In other words, this signifies that the capacity of interest rates to control inflation is low and constrained. Regarding the broad money supply (M2) variable, although the long-run coefficient is positive at the 10% significance level, it is not statistically significant. This result, while

seemingly at odds with the classical Monetarist assertion, is consistent with a substantial body of empirical literature on inflation in high-inflation and emerging market economies. In contexts characterized by high and persistent "currency substitution" (para ikamesi), as observed in Turkey, the traditional relationship between the domestic money supply and inflation weakens considerably. Empirical studies on the Turkish economy demonstrate that currency substitution plays a significant role in the inflationary process and strengthens the impact of the exchange rate on domestic prices (Kara and Sağır, 2021). When economic agents hold a significant portion of their assets in foreign currency and use it for pricing decisions, the exchange rate becomes the dominant nominal anchor and the primary channel for price shocks, overshadowing the more indirect and slower-moving influence of M2 growth. Moreover, as De Grauwe and Polan (2005) empirically demonstrated, the strong correlation between money growth and inflation often holds robustly only in hyperinflationary contexts, and even then, the direction of causality can be ambiguous. The endogeneity of the money supply—where the central bank accommodates inflationary pressures—can further obscure a clear causal link, a point supported by our finding of causality running from inflation to M2. Therefore, this result does not negate monetary theory but rather highlights that in the structurally unique context of the Turkish economy, where dollarization is pervasive and exchange rate shocks are dominant, the M2 channel has been superseded by the exchange rate as the preeminent driver of inflation.

5.2.3. Toda-Yamamoto Causality Test Results

The causal relationship between the variables was examined using the Toda-Yamamoto (1995) test. This approach, which allows for the testing of Granger causality using the Wald test, conducts the analysis by adding extra lags to the VAR model, equivalent to the maximum order of integration of the series. This enables the procurement of significant causality test results without necessitating the stationarity condition for the series constituting the model. The method, capable of performing bidirectional Granger causality analysis, seeks to answer the following questions pertinent to the model:

- Do changes in the money supply cause inflation, or does an increase in inflation affect the money supply?
- Can fluctuations in the exchange rate be a cause of inflation, or is the converse true?
- Do policy interest rate decisions made by governments affect inflation, or do developments in inflation determine the policy interest rate?
- Does the output gap have a causal effect on inflation, or does the occurrence of inflation affect the output gap?

The existence of a causal relationship between the variables used in the study is presented in Table 7 as follows:

Table 7. Results of the Toda-Yamamoto Granger Causality Test

Null Hypothesis (H_0 : No Causality)	Wald Statistic (χ^2)	P-value / Significance Level
M2 → INF	0.85	Significant at 5%
INF → M2	4.12	Significant at 1%
EXR → INF	7.77	Significant at 5%
INF → EXR	5.30	Insignificant
INT → INF	2.09	Significant at 1%
INF → INT	6.68	Significant at 5%
GAP → INF	4.85	Insignificant
INF → GAP	0.92	Significant at 5%

Money Supply → Inflation: The existence of causality running from money supply to inflation is not statistically significant. These results indicate that changes in the M2 money supply are not the cause of inflation. In other words, this can also be interpreted as money supply alone cannot determine inflation. However, when the reverse situation is analyzed, changes in inflation are accepted as the cause of money supply at the 5% significance level. This causality may have arisen through mechanisms resulting from increased nominal money demand during periods of high inflation, the Central Bank's expansion of the money supply to ensure market liquidity, and the response of monetary aggregates to inflation. In summary, causality is only discernible from inflation to money supply.

Exchange Rate → Inflation: Causality from the exchange rate to the inflation variable was found to be valid at the 1% significance level, and findings indicated that exchange rate movements are a Granger cause of inflation. This confirms the notion that changes in the exchange rate will predict future inflation. When the reverse situation was analyzed, the existence of a causal relationship with inflation affecting the exchange rate was observed at the 5% significance level. This implies that during inflationary periods, the rise in the general price level can fuel the exchange rate. Increased demand for foreign currency and falling real interest rates during times of rising inflation can weaken the local currency. Furthermore, expectations of hyperinflation can, over time, exert pressure on the exchange rate, leading to dollarization. In short, a bidirectional causal relationship exists between the exchange rate and inflation.

Interest Rate → Inflation: The results for causality running from the interest rate to inflation were not statistically significant. That is, changes in interest rates are not, in a unidirectional manner, an explanatory factor for future inflation. In the Turkish economy, policymakers generally use interest rate decisions as a reactive measure to ensure monetary stability during inflationary processes, thus causality is often observed to operate in reverse. That is, changes in inflation are a cause of interest rate adjustments. The obtained findings confirm this situation at the 1% significance level. The decrease or control of inflation as a result of interest rate hikes due to high inflation between 2005 and 2015 serves as an example of this.

Output Gap → Inflation: The existence of a Granger causal relationship from the output gap to inflation is statistically significant. According to these results, changes in the output gap resulting from demand are at a level that can affect future inflation. The emergence of inflationary increases, particularly during periods of buoyant domestic demand, exemplifies this situation. Conversely, no causality is observed in the reverse direction, i.e., from inflation to the output gap. In other words, inflation shocks do not significantly affect the output gap. However, the absence of any Granger effect of high inflation on growth necessitates attention to the possibility that it could lead to adverse effects on growth during periods of uncertainty and instability.

When the findings obtained from the analysis are evaluated comprehensively, it is observed that factors affecting domestic demand and the exchange rate are leading elements that fuel and trigger inflation, while the policy interest rate and money supply are shown to be variables that react more to inflation. These results are consistent with the underlying structural mechanism of inflation persistence in the Turkish economy. This is because, in Turkey, currency shocks and demand pressures lead to rapid triggers in an inflationary environment, whereas monetary actors are known to be employed to ensure stability after inflation has occurred. Furthermore, the presence of inflation persistence in the country's economy implies that once the country is exposed to high inflation, exiting it will take longer than normal estimates would suggest.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Economic literature posits that phenomena such as the exchange rate, money supply, output gap, and interest rate are influential among the dynamics and determinants of inflation. Among these parameters, while the exchange rate, money supply, and output gap theoretically have a significant and positive impact on inflation, policy interest rates are known to be viewed as an inflation control tool, albeit with a negative effect on inflation in the short term and a weaker one in the long term. Accordingly, this study sought to determine the extent of the inflation persistence phenomenon among the determinants of inflation in the Turkish economy for the period 2005Q1-2023Q4.

In line with the study's objective, the stationarity level of the variables was tested using the ADF unit root test. It was found that the inflation and output gap rates were stationary at their level values ($I(0)$), while the money supply, exchange rate, and interest rate variables became stationary ($I(1)$), i.e., did not possess a unit root, after their first differences were taken.

The existence of a long-run cointegrating relationship between the variables was established using the ARDL bounds test. Accordingly, all variables except for the money supply variable are statistically significant in the long run. The interest rate variable has a statistically negative effect, while other variables have a positive effect. However, among the variables, the exchange rate is seen to have the most potent impact on inflation.

In other words, when evaluating the relationship between the fundamental determinants of inflation and inflation persistence, it is shown that the exchange rate has a strong impact on the Turkish economy in both the short and long term. Determinants such as money supply

and policy interest rate are understood to be insufficient to control inflation on their own. The finding that money supply lacks a significant long-run impact, while counterintuitive under a classical framework, underscores the structural realities of the Turkish economy, where high dollarization and the dominance of the exchange rate channel temper the traditional role of monetary aggregates. While our model captures key macroeconomic drivers, future research could build upon these findings by explicitly incorporating external factors like global commodity prices or utilizing models that account for structural breaks to further refine our understanding. Although the output gap variable plays a role in the rise of inflation from the demand-side perspective, its small and weak effect indicates that cost shocks and exchange rate fluctuations are more dominant and influential on inflation. Accordingly, the following policy recommendations can be suggested to break inflation persistence and achieve price stability in the Turkish economy:

Exchange Rate Stability and Credible Monetary Policy: The fact that the exchange rate is among the most powerful determinants affecting inflation demonstrates the indispensability of achieving exchange rate stability. For this, the Central Bank needs to pursue a consistent and credible monetary policy. During periods when the TL depreciates and inflation expectations rise, inflation persistence can be weakened through the independent use of traditional monetary policy tools to achieve price stability. Thus, a sense of confidence can be established through the exchange rate by positively shaping market expectations.

Institutional Credibility and Expectation Management: To combat inflation, it is important to anchor market expectations to disinflation. In this context, the Central Bank and the government need to focus jointly on inflation targeting in a compatible and coordinated manner. As much as the monetary policy implemented by the Central Bank, fiscal policy and reform movements in the economic structure will benefit the economy by both reducing inflation and improving expectations. This could lead to the breaking of inflation persistence.

Measures to Reduce Exchange Rate Pass-Through: In economies that are overly sensitive to exchange rate shocks, the fragility of inflation is inevitable. Therefore, implementing policies to reduce exchange rate pass-through is crucial. Policies aimed at increasing import substitution through domestic production, ensuring energy security and supply, and promoting domestic production, along with reducing input prices, can control currency shocks in the medium term and lessen the impact of the exchange rate on inflation. Gaining depth in financial markets and increasing foreign exchange liquidity will also prevent sudden exchange rate fluctuations, thereby benefiting the achievement of price stability.

Supportive Role of Fiscal Policy: In the fight against inflation, the role of fiscal policy is as important as monetary policy. Ensuring discipline in public finances is effective in managing domestic demand and expectations. Therefore, intervening with tight fiscal policy tools during inflationary periods will help control demand-side pressures and stabilize inflation. Furthermore, the Central Bank and the government determining a policy consistent with the inflation target and acting together, and in this vein, influencing inflation dynamics through practices such as suspensions, tax cuts, incentives, and wage increases, can lead to lasting results in achieving price stability.

Structural Reforms and Productivity Growth: One of the effective methods for permanently reducing inflation persistence is to increase supply along with productivity. Disruptions in the supply chain can cause inflationary pressures over time. Similarly, increasing competition,

raising labor productivity, and achieving long-term productivity growth in agriculture and other sectors are important for price control. These supply-side policies can prevent inflation from showing resistance on the demand side and, through structural reform movements, help control inflation and achieve price stability.

Communication and Coordination: It is known that an inflation crisis in a country is a macroeconomic problem that can be overcome through a collective struggle, taking into account the effects of the Central Bank, government, business world, and external actors. Therefore, it is important for the main actors within the economy to act in a coordinated and strong communicative manner. For instance, programs implemented under the banner of a comprehensive fight against inflation can be more effective when applied as a result of the expectations of households, firms, the government, and foreign capital. Failure to establish this connection and communication can result in potential inflation expectations materializing in the future. This shows us that success can be achieved by policymakers ensuring a reliable, stable, and sustainable economic and political environment.

YAZARLARIN BEYANI / DECLARATION OF THE AUTHORS

Declaration of Contribution Rate: %100

REFERENCES

- Akçay, S. (2021). Döviz kuru geçişkenliği ve enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(1), 13–29.
- Altay, N. & Demir, M. (2013). Türkiye'de para arzı ve enflasyon ilişkisi: 1987–2011 dönemi. *Maliye Dergisi*, 165, 241–258.
- Baharumshah, A. Z., Slesman, L., & Wohar, M. E. (2016). Inflation, inflation uncertainty, and economic growth in emerging and developing countries: A panel time series analysis. *North American Journal of Economics and Finance*, 37, 1-17.
- Balcilar, M., Özdemir, Z. A. & Arslanturk, Y. (2010). Economic growth and energy consumption causal nexus viewed through a bootstrap rolling window. *Energy Economics*, 32(6), 1398-1410.
- Cecchetti, S. G. & Schoenholtz, K. L. (2021). Money, banking and financial markets (6th ed.). McGraw-Hill Education.
- Coşkun, K., Çelik, S., & Künc, S. (2023). Frekans alanında ve asimetrik nedensellik yöntemiyle enflasyon-turizm gelirleri ilişkisinin incelenmesi. *Premium E-Journal of Social Science (PEJOSS)*, 7(29), 364-372.
- Çelik, S., Künc, S. & Acar, S. (2020). Elektrik tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisinin analizi: Türkiye üzerine ampirik bir inceleme. *Güncel Makroekonomik Sorunlar*, Editör; Şebnem Taş, Gazi Kitap Evi, Ankara.
- Çiftçi, M. & Yılmaz, M.H. (2018). Nonlinear dynamics in exchange rate pass-through and inflation persistence: The case of Turkish economy. *Asian Journal of Economic Modelling*, 6(1), 8-20.

- De Grauwe, P., & Polan, M. (2005). Is inflation always and everywhere a monetary phenomenon? *The Scandinavian Journal of Economics*, 107(2), 239–259.
- Friedman, M. (1968). The role of monetary policy. *The American Economic Review*, 58(1), 1–17.
- Işık, S., Mert, M. & Ulug, M. (2025). Profit produced by post-pandemic inflation: Evidence from an emerging economy. *Structural Change and Economic Dynamics*, 72, 233-244.
- Karahan, Ö. (2020). Türkiye’de para arzı ile enflasyon arasındaki ilişki. 7. Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Bakü, 6-9 Aralık 2020.
- Kara, M. & Sağır, M. (2021). Türkiye’de para arzı ile enflasyon arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin analizi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 8(19), 23-33.
- Koçoğlu, M. (2023). Drivers of inflation in Turkey: A new Keynesian Phillips curve perspective. *Economic Change and Restructuring*, 56(4), 2825-2853.
- Mishkin, F. S. (2015). *Macroeconomics: Policy and practice* (2nd ed.). Pearson Education.
- OECD, (2025). Main Economic Indicators – Türkiye döviz kuru ve fiyat endeksleri veritabanı
- Pesaran, M.H., Shin, Y. & Smith, R. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Toda, H. Y. & Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Tüketici fiyat endeksi verileri*.